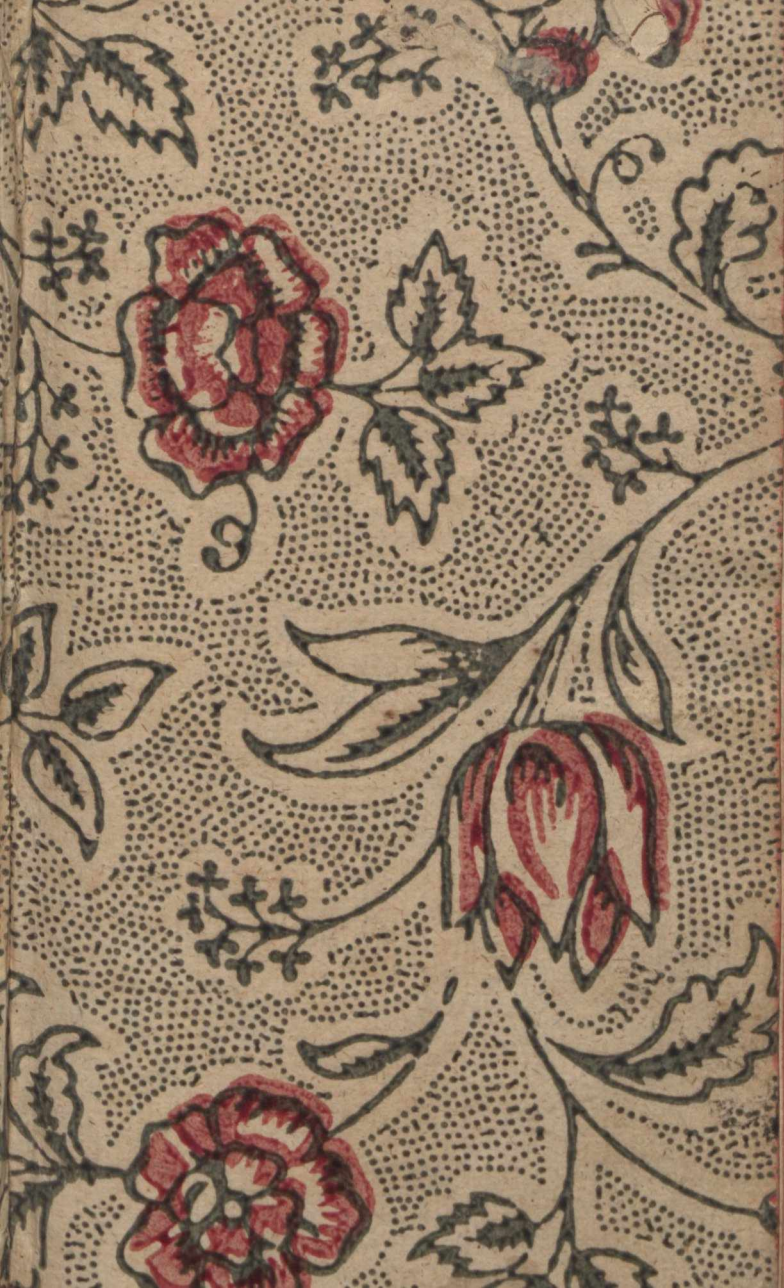

A
M.
TUDOMÁNYEGYETEM
KÖNYVTÁRA
SZEGED

20800

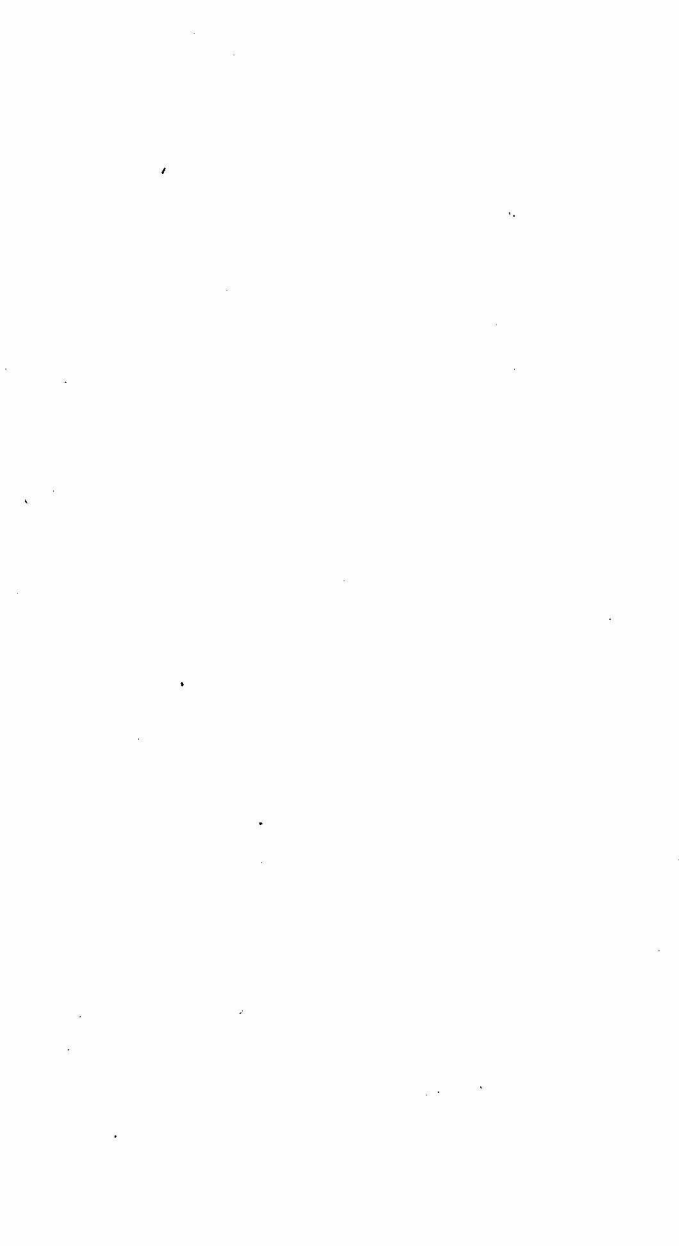

2523a.

L. E.
Maring

ANONYMI
BELAE REGIS
NOTARI, ✓
HISTORIA
HUNGARICA
DE
SEPTEM PRIMIS
DUCIBUS
HUNGARIÆ
AD USUM,

Et utilitatem publicam ex Codice M. S.
membranaceo Bibliothecæ Augustæ

*Anno superiore primum, labente iterum
in lucem data.*

CASSOVIAE;

Typis Collegii Academici Societatis J. B. R.
ANNO M. DCC. LXXII.

20800

retis Prhygii cœterorumque auctorum sicut a magistris meis audiveram, in unum volumen proprio stilo compilaveram, pari voluntate legeremus, petisti a me, ut, sicut historiam Troianam bellaque Græcorum scripseram, ita & genealogiam regum Hungariæ, & nobilium suorum, qualiter septem principales personæ quæ *Hetumoger* vocantur, *de terra Scythica* descenderunt, vel, qualis sit terra Scythica, & qualiter sit generatus *dux Almus*, aut quare vocatur *Almus*, primus dux Hungariæ, a quo Reges Hungarorum originem duxerunt, vel quot regna & Reges sibi subjugaverunt, aut quare populus de terra Scythica egressus, per idioma alienigenarum, *Hungarii*, & in sua lingua propria *Mogerii* vocantur? tibi scriberem: promisi etiam me facturum, sed aliis negotiis impeditus, tuæ petitionis, & meæ propromissionis iam pæne eram oblitus, nisi

me per litteras tua Dilectio debitum reddere monuisset. Memor ergo tuæ Dilectionis, quamuis multis & diuersis huius laboriosi seculi impeditus sum negotiis, facere tamen aggressus sum, quæ facere iussisti, & secundum traditiones diuersorum historiographorum diuinæ gratiæ fultus auxilio, optimum æstimans, ut ne posteris in ultimam generationem obliuioni tradatur, Optimum ergo duxi, ut vere, & simpliciter tibi scriberem, quod legentes possint agnoscere quomodo res gestæ essent. Et si tam nobilissima gens Hungariæ primomordia suæ generationis, & fortia quæque facta sua ex falsis fabulis rusticorum, vel a garrulo cantu ioculatorum quasi somniando audiret, valde indecorum & satis indecens esset. Ergo potius a me de certa scripturarum explanatione, & aperta historiarum interpretatione rerum veritatem nobiliter recipiat. Felix ergo Hungaria, cui sunt do-

na data varia, omnibus etiam horis gaudeat de munere sui liberatoris. Quia exordium genealogiæ Regum suorum, & Nobilium habet. De quibus Regibus fit laus & honor Regi æterno & sanctæ Mariæ Matri ejus, per gratiam cujus Reges Hungariæ, & Nobiles regnum habeant felici fine, hic, & in ævum. Amen.

C A P U T I.

DE SCYTHIA.

Scythia ergo maxima terra est, quæ *Dentumoger* dicitur versus orientem, finis cujus ab aquilonali parte extenditur usque ad nigrum pontum, a tergo autem habet flumen, quod dicitur *Thanaïs*, cum paludibus magnis, ubi ultra modum abundanter inveniuntur Zobolini; ita, quod non solum nobiles & ignobiles vestiuntur inde, verum etiam bubulci & subulci, ac opiliones sua de-

corant vestimenta in illa. Nam ibi abundat aurum & argentum, & inueniuntur in fluminibus terræ illius petiosi lapides, & gemmæ. Ab orientali vero parte vicina Scythiæ fuerunt gentes Gog, & Magog, quos inclusit magnus Alexander.] Scythica autem terra multum patula in longitudine, & latitudine. Homines vero qui habitant eam vulgari-
ter *Dentumoger* dicuntur usque in hodiernum diem, & nullius unquam imperatoris potestate subacti fuerunt. Scythici enim sunt antiquiores populi, & est potestas Scythiæ in Oriente, ut supra diximus. Et primus Rex Scythiæ fuit *Magog* filius Iaphet, & gens illa a *Magog* rege vocata est *Moger*. A cujus etiam progenie regis descendit nominatissimus atque potentissimus Rex *Attila*, qui anno dominicæ incarnationis CCCCLI. de terra Scythica descendens cum valida manu in terram *Pannoniæ* venit, & fugatis Romanis regnum ob-

tinuit, & regalem sibi locum constituit juxta Danubium *supra salidas aquas*, & omnia antiqua opera, quæ ibi inuenit, renovari præcepit, & in circuitu muro fortissimo ædificauit, quæ per linguam hungaricam dicitur nunc *Buduuar*, & a Teuthonicis *Ecilburgum* vocatur. Quid plura? iter historiæ teneamus. Longo autem post tempore de progenie ejusdem regis Magog descendit *Ugek* pater *Almi* ducis, a quo Reges & Duces Hungariæ originem duxerunt, sicut, insequentibus dicetur. Scythici () enim, sicut diximus, sunt antiquiores populi, de quibus historiographi, qui gesta Romanorum scripserunt, sic dicunt: Quod Scythica gens fuissent sapientissima & mansueta, qui terram non laborabant, & fere nullum peccatum erat inter eos. Non enim habebant domos artificio paratas, sed tantum tentoria de filamento parata, carnes, & pisces, & lac, & mel manducabant; &

ju-

jumenta multa habebant. Vestiti etiam erant de pellibus Zobolorum & aliarum ferarum. Aurum, & argentum, & gemmas habebant, sicut lapides, quia in fluminibus ejusdem terræ inueniebantur. Non concupiscebant aliena, quia omnes diuites erant, habentes animalia multa & victualia sufficienter. Non erant etiam fornicatores, sed solummodo unusquisque suam habebat uxorem. Postea vero jam dicta gens fatigata in bello ad tantam crudelitatem peruenit, ut quidam dicunt historiographi, quod iracundia ducti humanam manducassent carnem, & sanguinem bibissent hominum. Et credo, quod adhuc eos cognoscetis duram gentem fuisse de fructibus eorum, Scythica enim gens a nullo imperatore fuit subiugata. Nam Darium regem Persarum cum magna turpitudine Scythici fecerunt fugere, & perdidit ibi Darius octoginta millia hominum, & sic cum magno timore fugit in

per-

A 5

Perfas. / Item Scythici Cyrum regem Persarum cum trecentis & triginta milibus hominum occiderunt. Item Scythici Alexandrum magnum filium Philippi regis & reginæ Olympiadis, qui multa regna pugnando sibi subiugauerat, ipsum etiam turpiter fugauerunt. Gens namque Scythica dura erat ad sustinendum omnem laborem, & erant corpore magni Scythici, & fortes in bello. Nam nihil habuissent in mundo, quod perdere timuissent pro illata sibi injuria. Quando enim Scythici victoriam habebant, nihil de præda volebant, ut moderni de posteris suis, sed tantummodo laudem exinde quærebant. Et absque Dario, & Cyro, atque Alexandro, nulla gens ausa fuit in mundo in terram illorum intrare. Prædicta vero Scythica gens dura erat ad pugnandum, & super equos veloces & capita in galeis tenebant, & arcu ac sagittis, meliores erant super omnes nationes mundi,

✠

& sic cognoscetis eos fuisse de posteris eorum. Scythica enim terra quanto a torrida zona remotior est, tanto propagandis generibus salubrior. Et quamvis admodum sit spatiosa, tamen multitudinem populorum inibi generatorum non alere sufficebat, nec capere; Quapropter septem principales personæ, qui *Hetumoger* dicti sunt, angusta locorum non sufferentes, ea maxime deuitare cogitabant. Tunc hæ septem principales personæ habito inter se consilio constituerunt, ut ad occupandas sibi terras, quas incolere possent, a natali discederent solo, sicut in consequentibus dicetur.

C A P U T II.

QUARE HUNGARI DICITUR.

Nunc restat dicere quare populus de terra Scythica egressus *Hungari* vocantur? *Hungari* dicti sunt a castro *Hungu*, eo, quod subiugatis sibi Scla-

uis VII. principales personæ intrantes terram *Pannoniæ* diutius ibi morati sunt. Unde omnes nationes circumiacentes vocabant *Almum* filium *Ugek* ducem de *Hungar* & suos milites vocabant *Hungaros*. Quid plura? his omissis redeamus ad propositum opus, iterque historię teneamus, &, ut Spiritus Sanctus dictauerit, inceptum opus perficiamus.

C A P U T III.

DE ALMO PRIMO DUCE.

A Nno Dominicę incarnationis DCCCXVIII. *Ugek*, sicut supra diximus, longo post tempore de genere *Magog* regis, erat quidam nobilissimus dux *Scythiæ*, qui duxit sibi uxorem in *Dentumoger*, filiam *Eunedubeliani* ducis, nomine *Emesu*. De qua genuit filium, qui agnominatus est *Almus*. Sed ab euentu diuino est nominatus *Almus*. quia matri ejus prægnanti per somnium

apparuit diuina visio, in forma asturis, quæ quasi veniens eam grauidauit. Et innotuit ei quod de utero ejus egrederetur torrens, & de lumbis ejus reges gloriosi propagarentur, sed non in sua multiplicarentur terra. Quia ergo somnium in lingua hungarica dicitur *Almu*, & illius ortus per somnium fuit prognosticatus, ideo ipse vocatus est *Almus*, vel ideo vocatus est *Almus* id est *Sanc-tus*, quia ex progenie ejus sancti reges & duces erant nascituri, Quid ultra?

C A P U T I V.

DE DUCE ALMO.

DUx autem *Almus* postquam natus est in mundum, factum est Duci *Ugek* & suis cognatis magnum gaudium, & fere omnibus Primatibus Scythiæ, eo quod pater suus *Ugek* erat de genere *Magog* regis. Erat enim ipse *Almus* facie decorus sed niger, & ni-gros

gros habebat oculos, sed magnos, statura longus, & gracilis. Manus vero habebat grossas, & digitos prolixos, & erat ipse *Almus* pius, beneuolus, largus, sapiens, bonus miles; hilaris dator omnibus illis, qui in regno Scythiæ tunc tempore erant milites. Cum autem ipse *Almus* peruenisset ad maturam ætatem, tunc donum Spiritus Sancti erat in eo, licet paganus, tamen potentior fuit, & sapientior omnibus ducibus Scythiæ. Et omnia negotia regni eo tempore faciebant consilio & auxilio ipsius. Dux autem *Almus* dum ad maturam ætatem iuuentutis peruenisset, duxit sibi uxorem in eadem terra filiam cuiusdam nobilissimi ducis, de qua genuit filium nomine *Arpad*, quem secum duxit in Pannoniam, ut in sequentibus dicetur.

CAPUT V.

DE ELECTIONE ALMI DVCIS.

Gens itaque *Hungarorum* fortissima, & bellorum laboribus potentissima.

ut superius diximus, de gente Scythica, quæ per idioma suum proprium *Detumoger* dicitur, duxit originem. Et terra illa nimis erat plena ex multitudine popolorum inibi generatorum, ut nec alere suos sufficeret, nec capere, ut supra diximus. Quapropter tunc VII. principales personæ qui *Hetumoger* vocantur usque in hodiernum diem, angusta locorum non sufferentes, habito inter se consilio, ut a naturali solo discederent ad occupandas sibi terras, quas incolere possent, armis & bello quærere non cessarunt. Tunc elegerunt sibi quærere terram *Pannoniæ*, quam audierant fama volante terram *Attilæ* regis esse, de cuius progenie dux *Almus* pater *Arpad* descenderat. Tunc ipsi VII. principales personæ communi & vero consilio intellerunt, quod inceptum iter perficere non possent, nisi ducem, ac præceptorem super se habeant. Ergo libera voluntate, & communi consensu VII. vi-

rorum, elegerunt sibi ducem ac præceptorem in filios filiorum suorum, usque ad ultimam generationem, *Almum* filium *Ugek*, & qui de ejus generatione descenderant, quia *Almus* dux filius *Ugek* & qui de generatione ejus descenderant, clariores erant genere & potentiores in bello. Isti enim VII. principales personæ erant viri nobiles genere, & potentes in bello, fide stabiles. Tunc pari voluntate *Almo* Duci sic dixerunt: *Ex hodierna die te nobis ducem, ac præceptorem eligimus; & quo fortuna tua te duxerit, illuc te sequemur.* Tunc supradicti viri pro *Almo* duce more paganismi fufis propriis sanguinibus in unum vas, ratum fecerunt juramentum, & licet pagani fuissent, fidem tamen juramenti, quam tunc fecerant inter se, usque ad obitum ipsorum seruauerunt tali modo.

C A P U T VI.

DE JURAMENTO EORUM.

Primus status juramenti sic fuit: *Ut, quamdiu vita duraret, tam ipsi; quam etiam posteris suis semper ducem haberent de progenie Almi Ducis.* Secundus status juramenti sic fuit: *quidquid boni per labores eorum acquirere possent, nemo eorum expers fieret.* Tertius status juramenti sic fuit: *Ut, isti principales personae, qui sua libera voluntate Al- mum sibi Dominum elegerant, quod ipsi, & filii eorum nunquam a consilio ducis & honore regni omnino priuarentur.* Quartus status juramenti sic fuit: *Ut si quis de posteris eorum infidelis fieret contra personam ducalem, & discordiam faceret inter ducem & cognatos suos, sanguis nocentis funderetur, sicut sanguis eorum fuit fusus in juramento, quod fecerunt Almo Duci.* Quintus status juramenti sic fuit: *Ut, si quis de posteris ducis Almi, &*

B

ali-

aliarum personarum principalium juramentum, statuta ipsorum infringere voluerit, anathemati subiaceat in perpetuum. Quorum VII. virorum nomina hæc fuerunt: Almus pater Arpad. Eleud pater Zobolsu, a quo genus Saac descendit. Cundu, pater Curzan. Ound pater Ete, a quo genus Calan, & Colsoy descendit. Tosu pater Lelu. Huba a quo genus Zemera descendit. septimus Tubutum, pater Horca, cujus filii fuerunt Gyyla & Zombor, a quibus genus Moglout descendit, ut inferius dicetur. Quid plurâ? iter historiæ teneamus.

C A P U T. VII.

DE EGRESSU EORUM.

A Nno Dominicæ incarnationis DCCCLXXXIII, sicut in annalibus continetur cronicis, septem principales personæ qui *Hetumoger* vocantur, egressi sunt de terra Scythica versus occidentem. Inter quos *Almus* Dux
fili-

filius *Ugek* de genere *Magog* regis vir
 bonæ memoriæ, Dominus & consiliari-
 us eorum, una cum uxore sua & filio
 suo *Arpad*, & duobus filiis *Hulec* auun-
 culi sui, scilicet *Zuard* & *Cadusa*, nec
 non cum multitudine magna populorum
 non numerata fœderatorum de eadem
 regione egressus est. Venientes autem
 dies plurimos per deserta loca & fluuium
Etyl super *Tulbou* sedentes ritu paga-
 nismo transnatauerunt, & nunquam viam
 civitatis, vel habitaculi inuenerunt, nec
 labores hominum comederunt, ut mos
 erat eorum, sed carnibus & piscibus ve-
 scebantur, donec in *Rusciam* quæ *Susu-
 dal* vocatur, venerunt. Et iuuenes eo-
 rum fere cottidie erant in venatione, un-
 de a die illo usque ad præsens, *Hun-
 garii* sunt præ cæteris gentibus melio-
 res in venatu. Et sic *Almus* Dux cum
 omnibus suis venientes, terram intrau-
 erunt *Ruscie* quæ vocatur *Susudal*.

C A P U T VIII.

DE RUTHENIA,

Postquam autem ad partes *Ruthenorum* peruenerunt, sine aliqua contradictione usque ad ciuitatem *Kyeu* transierunt, & dum per ciuitatem *Kyeu* transissent, fluuium *Denep* transnauigando uoluerunt regnum *Ruthenorum* sibi subiugare. Tunc, duces *Ruthenorum* hoc intelligentes, timuerunt valde, eo, quod audiverant *Almum* ducem filium *Ugek* de genere *Attilæ* Regis esse, cui pro-
 prii eorum annuatim tributa persoluebant. Attamen dux de *Kyeu* conuocatis omnibus primatibus suis, habito inter se consilio, elegerunt ut pugnam promoverent contra *Almum* ducem, & magis uellent mori in bello, quam amitterent regna propria, & subiugati essent siue sua sponte duci *Almo*. Statim dux de *Kyeu* missis legatis VII. duces *Cumanorum* suos fidelissimos amicos in adiutori-
 um

um postulavit. Tunc hi VII. duces,
 quorum Nomina hæc fuerunt: *Ed, E-*
dum, Etu, Bunger, Onfad, pater *Vrsu-*
ur, Boyta, Retel pater *Oluptulma*,
 non modica multitudine equitum insimul
 coadunata, causa amicitiae ducis de *Kyeu*,
 celerrimo cursu contra *Almum* ducem
 venerunt. Et dux de *Kyeu* cum exer-
 citu suo obviam processit eis, & adiu-
 torio *Cumanorum*, armata multitudine
 contra *Almum* ducem venire cœperunt.
 Dux vero *Almus*, cujus adjutor erat
 Sanctus Spiritus, armis indutus, ordi-
 nata acie, super equum suum sedendo
 ibat huc & illuc confortans suos milites,
 & facto impetu, stetit ante omnes suos
 & dixit: eis: O *Scythici*, & *conmilito-*
nes mei, viri fortissimi! memores estote
initium viarum nostrarum, quoniam dixi-
stis, quod terram, quam incolere possetis,
armis, & bello quæretis. Ergo nolite tur-
bari de multitudine Ruthenorum & Cu-
manorum, qui assimilantur nostris cani-
 B 3 bus.

bis. Nam canes statim, ut audiunt verba dominorum suorum, nonne in timorem vertuntur? Quia virtus non valet in multitudine populi, sed in fortitudine animi. An nescitis quia unus leo multos ceruos in fugam vertit, ut dicit quidam philosophus. Sed his omissis dicam vobis, quis enim potuit contra stare militibus Scythicæ? nonne Darium regem Persarum Scythici in fugam converterunt, & sic cum timore & maxima turpitudine fugiit in Persas, & perdidit ibi octoginta millia hominum. Aut nonne Cyrum regem Persarum Scythici cum trecentis triginta millibus exciderunt? nonne magnum Alexandrum filium Philippi Regis & reginæ Olimpiadis, qui multa regna pugnando sibi subiugauerat, ipsum etiam Scythici turpiter fugauerunt? Unde strenue, & fortiter pugnemus contra eos, qui assimulantur nostris canibus, & sic multitudinem eorum timeamus, ut muscarum multitudinem. Hoc audientes milites Almi

ducis multum sunt confortati, statimque sonuerunt tubas bellicas per partes & conmixta est utraque acies hostium, cœperuntque pugnare acriter inter se, & interficiebantur plurimi de *Ruthenis* & *Cumanis*, Prædicti vero duces *Ruthenorum* & *Cumanorum*, videntes suos deficere in bello, in fugam versi sunt, & pro salute vitæ properanter in ciuitatem *Kyeu* intrauerunt. *Almus* dux & sui milites persequentes *Ruthenos* & *Cumanos* usque ad ciuitatem *Kyeu*, & tonsa capita *Cumanorum* *Almi* ducis milites, maſtabant tanquam crudas cucurbitas. Duces *Ruthenorum* & *Cumenum* in ciuitatem ingressi, videntes audaciam *Scythicorum*, quasi muti remanserunt.

C A P U T IX.

DE PACE INTER DUCEM, ET RUTHENOS.

DUx vero *Almus* & sui milites adopta victoria, terras *Ruthenorum* si-

bi subiugauerunt, & bona eorum acci-
 pientes, in secunda hebdomada ciuita-
 tem *Kyeu* cæperunt expugnare. Et dum
 scalas ad murum ponere cæpissent, vi-
 dentes duces *Cumanorum* & *Rutheno-*
rum audaciam *Scythicorum*, timuerunt
 valde. Et, dum hoc intellexissent, quod
 eis obfistere non valerent, tunc missis
 legatis, dux de *Kyeu* & alii duces *Ru-*
thenorum nec non *Cumanorum*, qui ibi
 fuerunt, rogauerunt *Almum* Ducem &
 principes suos, ut pacem facerent cum
 eis. Cum autem legati venissent ad *Al-*
mun ducem, & eum rogassent ut domi-
 num eorum de sedibus non expellerent
 suis, tunc dux *Almus* inuito consilio cum
 suis, sic legatos remisit *Ruthenorum*, ut
 duces & primates sui filios suos in obsides
 darent, tributum annuatim perso uerent
 decem millia marcarum, & insuper victum,
 vestitum, & alia necessaria. Duces ve-
 ro *Ruthenorum*, licet non sponte, tamen
 hæc omnia *Amo* duci concesserunt. Sed

roga-

rogaverunt *Almum* ducem ut dimissa terra *Galiciæ*, ultra siluam *Houos*, versus occidentem in terram *Pannoniæ* descenderent, quæ primo *Attilæ* regis terra fuisset. Et laudabant eis terram *Pannoniæ* ultra modum esse bonam, dicebant enim, quod ibi confluerent nobilissimi fontes aquarum *Danubius* & *Ty-scia*, & alii nobilissimi fontes bonis piscibus abundantes. Quam terram habitarent *Sclavi*, *Bulgarii*, & *Blachii*, ac pastores *Romanorum*, qui post mortem *Attilæ* regis terram *Pannoniæ* Romani dicebant *pascua* esse, eo, quod greges eorum in terra *Pannoniæ* pascebantur. Et jure terra *Pannoniæ* *pascua Romanorum* esse dicebatur, nam & modo Romani pascentur de bonis *Hungariæ*. Quid plura?

C A P U T X.

DE SEPTEM DUCIBUS

CUMANORUM.

Dux vero *Almus* & sui primates, inito inter se consilio petitioni

ducum *Rutbenorum* satisficientes, pacem cum eis fecerunt. Tunc duces *Rutbenorum*, scilicet de *Kyeu* & *Sudal*, ut ne de sedibus suis expelerentur, filios suos in obfides dederunt *Almo* duci & cum eis miserunt decem millia marcarum, & mille equos cum fellis, & frenis more Ruthenico ornatis, & centum pueros cumanos, & XL camelos ad onera portanda, pelles ermelinas, & griseas sine numero, ac alia multa munera non numerata. Tunc prænominati duces *Cumanorum*, scilicet *Ed*, *Edumen*, *Etu*, *Runger*, pater *Borsu*, *Ousad*, pater *Ursuuru*, *Boyta*, a quo genus *Brucsa* descendit, *Retel* pater *Oluptulma*, cum vidissent pietatem *Almi* ducis, quam fecit circa *Rutbenos*, pedibus ejus provoluti, se sua sponte duci *Almo* subjugarunt, dicentes; *Ex hodierna die, nobis te Dominum ac præceptorem usque ad ultimam generationem eligimus, & quo te fortuna tua duxerit, illuc te*

seque

sequemur. Hoc etiam, quod verbo dixerunt, *Almo* duci fide juramenti, more paganismo firmaverunt, & eodem etiam Dux *Almus* & sui primates, eis fide se & juramento constrinxerunt. Tunc hi VII. duces *Cumanorum* cum uxoribus & filiis suis, nec non cum magna multitudine in *Pannoniam* venire concesserunt. Similiter etiam multi de *Rutbenis* *Almo* duci adhærentes; secum in *Pannoniam* venerunt, quorum posteritas usque in hodiernum diem per diversa loca in *Hungaria* habitat.

C A P U T X I.

DE CIUITATIBUS LODOMERIA, ET GALICIA.

Tunc *Almus* dux, & alii principales personæ, qui *Hetumoger* dicuntur, nec non duces *Cumanorum*, una cum cognatis, & famulis ac famulabus suis, egressi sunt de *Kyeu*, & in ductu *Rutbenorum Kyeuyensium*, venerunt usque

que ad civitatem *Lodomer*. *Dux* vero *Lodomeriensis*, & sui primates, obviam *Almo* duci, usque ad confinium regni, cum diversis pretiosis muneribus processerunt, & civitatem *Lodomeriam* ultro ei aperuerunt, & dux *Almus* cum omnibus suis in eodem loco per tres hebdomadas mansit, in tertia vero hebdomada, *Dux Lodomeriensis*, duos suos cum omnibus filiis iobagionum suorum, duci *Almo* in obsides dedit, & insuper duo millia marcarum argenti, & centum marcas auri cocti, cum pellibus & palliis non numeratis, & tercentos equos cum fellis & frenis, & XXV. camelos, & mille boves ad onera portanda, & alia munera non numerata, tam duci quam suis primatibus præsentavit. Et in quarta ebdomada, dux *Almus* cum suis in *Gallicam* venit, & ibi requiei locum sibi & suis elegit. Hoc dum *Gallicæ Dux* audivisset, obviam *Almo* duci cum omnibus suis, nudis pedibus venit, & di-

diuerſa munera ad uſum *Almi* ducis præſentavit, & aperta porta ciuitatis *Gali-
cæ*, quaſi dominum ſuum proprium hoſ-
pitio recepit, & unicum filium ſuum
cum cæteris filiis primatum regni ſui,
in obſidem dedit, & inſuper decem fa-
riſios optimos, & CCC. equos cum ſel-
lis & frenis, & tria millia marcarum ar-
genti, & CC. marcas auri, & veſtes no-
biliffimas, tam duci quam omnibus etiam
militibus ſuis condonavit. Dum enim dux
Almus, requiei locum per menſem u-
num in *Galicia* habuiſſet, tunc *Dux*
Galicie, cæterique conſocii ſui, quorum
filii in obſides poſiti erant, ſic *Almum*
ducem, & ſuos nobiles rogare cœperunt,
ut ultra *Hovoos* verſus occidentem, in
terram *Pannoniæ* deſcenderent. Dice-
bant enim eis ſic, quod terra illa nimis
bona eſſet, & ibi confluerent nobiliſſimi
fontes, quorum nomina hæc eſſent, ut
ſupra diximus, *Danubius*, *Tyſcia*,
Wag. Moriffus, *Criſtus*, *Temus*, A cæ-
teri,

teri, quæ etiam primo fuisset terra *A-*
tilæ regis, & mortuo illo præoccupaf-
 sent *Romani* principes terram *Pannoniæ*,
 usque ad danubium vero collocauissent
 pastores suos. Terram vero, quæ jacet
 inter *Tbisciam* & *Danubium*, præoccupav-
 visset sibi *Keanus magnus Dux Bulga-*
riæ, avus *Salani* ducis, usque ad con-
 finium *Ruthenorum* & *Polonorum*, & fe-
 cisset ibi habitare *Sclavos* & *Bulgaros*.
 Terram vero, quæ est inter *Tbisciam*
 & *silvam Igson*, quæ jacet ad *Erdeuelu*
 a fluvio *Morus* usque ad fluviium *Zomus*,
 præoccupavisset sibi dux *Morout*, cujus
 nepos dictus est ab *Hungaris Menumo-*
rou, eo, quod plures habebat amicas,
 & terram illam habitarent gentes *Cozar*
 qui dicuntur. Terram vero, quæ est a
 fluvio *Morus* usque ad castrum *Urscia*,
 præoccupavisset quidam dux nomine
Gaad, de *Bundyn* castro egressus adju-
 torio *Cumanorum*, ex cujus progenie
Obtum fuit natus, quem postea longo
 post

post tempore, sancti Regis *Stephani Sunad* filius *Dobuca* nepos Regis, in castro suo juxta *Morifium* interfecit, eo, quod prædicto Regi rebellis fuit in omnibus. Cui etiam prædictus Rex, pro bono seruitio suo, uxorem & castrum *Ohtum* cum omnibus appendiciis suis condonavit. Sic enim mos est bonorum Dominorum, suos fideles remunerare. Quod castrum nunc *Sunad* nuncupatur. Quid ultra?

C A P U T XII.

QUOMODO PANNONIAM INTRAVERUNT.

Dux vero *Almus* & sui primates, acquiescentes consiliis Ruthenorum, pacem firmissimam cum eis fecerunt. Duces etiam Ruthenorum, ut ne de sedibus suis expelerentur, filios suos, ut supra diximus, in obsides dederunt cum muneribus non numeratis. Tunc *dux Gallicæ*, duo millia sagittariorum, & tria millia rusticorum anteire præcepit, qui
eis

eis per silvam *Houos* viam præpararent
 vsque ad confinium *Hungariæ*, & om-
 nia iumenta eorum victualibus & aliis
 necessariis oneravit, & pecudes ad vi-
 ctum condonavit sine numero. Tunc sep-
 tem principales personæ, quæ *Hetumog-
 ger* dicuntur, & hi VII. duces Cumano-
 rum, quorum nomina supra diximus,
 una cum cognatis, & famulis, ac famu-
 labus, consilio & auxilio Ruthenorum
 Galiciæ sunt egressi in terram *Pannoniæ*.
 Et sic venientes per silvam *Houos*, ad
 partes *Hung* descenderunt, & cum illuc
 peruenissent, locum, quem primo occu-
 pauerunt, *Muncas* nominaverunt, eo,
 quod cum maximo labore ad terram,
 quam sibi adoptabant, peruenerunt. Tu-
 nc ibi pro requie laborum suorum XL.
 dies permanserunt, & terram ultra,
 quam dici potest, dilexerunt. *Sclavi* ve-
 ro habitatores terræ audientes aduentum
 eorum, timuerunt valde, & sua spon-
 te *Almo* Duci se subiugaverunt, eo quod

audiuerant *Almum* ducem de genere *Attilæ* Regis descendisse. Et licet homines fuissent *Salani* ducis, tamen cum magno honore & timore seruiebant *Almo* duci, omnia, quæ sunt necessaria ad victum, sicut decet domino suo, offerentes. Et talis timor & tremor irruerat super habitatores terræ, & adulabantur duci & suis primatibus, sicut serui ad suos proprios dominos, & laudabant eis fertilitatem terræ illius & narrabant, quomodo mortuo *Attila* Rege, magnus *Keanus* proauus ducis *Salani*, dux de *Bulgaria* egressus, auxilio & consilio *Imperatoris Græcorum* præocupauerat terram illam. Qualiter etiam ipsi Sclauī de terra *Bulgarie* conducti fuerunt ad confinium *Ruthenorum*, & qualiter nunc *Salanus* dux eorum, se & suos teneret, & quantæ potestatis esset circa suos vicinos.

C A P U V XIII.

DE HUNG CASTRO.

Tunc dux *Almus* & sui primates audientes talia, lætiores facti sunt solito, & ad castrum *Hung* equitauerunt, ut caperent eum. Et dum castra metati essent circa murum, tunc comes ejusdem castri nomine *Loborcy*, qui in lingua eorum *Duca* vocabatur, fuga lapsus, ad castrum *Zemlum* properabat, quem milites ducis persequentes, juxta quendam fluuium comprehendentes laqueo suspenderunt in eodem loco. Et a die illo, fluuium illum vocauerunt sub nomine ejusdem *Loborcy*. Tunc dux *Almus* & sui, castrum *Hung* subintrantes, diis immortalibus magnas victimas fecerunt, & conuiuia per quatuor dies celebrauerunt. Quarto autem die inito consilio, & accepto juramento omnium suorum, dux *Almus* ipso viuento, filium suum *Arpadium*, ducem ac præceptorem

constituit. Et vocatus est *Arpad* Dux *Hungariæ* & ab *Hungu* omnes sui milites vocati sunt *Hungari* secundum linguam alienigenarum, & illa vocatio usque ad præsens durat per totum mundum.

C A P U T XIV.

DE ARPAD DUCE.

ANno Dominicæ incarnationis DCCCCIII. *Arpad* dux missis exercitibus suis, totam terram, quæ est inter *Thisciam*, & *Budrug* usque ad *Ugosam*, sibi cum omnibus habitatoribus suis præoccupavit, & castrum *Borsoa* obsedit, & tertio die pugnando apprehendit, muros ejus destruxit, & milites *Sabani* ducis, quos ibi inuenit, catenis ligatos in castrum *Hung* duci præcepit, & dum ibi per plures dies habitassent, dux & sui videntes fertilitatem terræ, & abundantiam omnium bestiarum, & copiam piscium de fluminibus *Thiscie*, & *Budrug*; terram ultra quam dici pos-

test, dux Arpad & sui dilexerunt: Tandem vero, dum hæc omnia quæ acta fuerant, Dux *Salanus* a suis fuga lapsis audiisset, manum leuare ausus non fuit, sed missis legatis more bulgarico, ut mos est eorum, minari cœpit, & *Arpadium* ducem Hungariæ, quasi deridendo salutavit, & suos pro risu *Hungaros* appellauit, & multis modis mirari cœpit, qui essent, & unde venissent, qui talia ausi facere fuissent, & mandauit eis, ut mala facta sua emendarent, & fluuium *Budrug* nullo modo transire auderent, ut ne ipse veniens cum adiutorio *Græcorum* & *Bulgarorum*, de malo facto eorum eis vicem reddens, vix aliquem dimitteret, qui ad propria remeans salutis gaudia nuntiaret. Missi vero *Salani* duels venientes ad castrum *Zemlin*, & transito fluuio *Budrug*, secunda die ad ducem *Arpadium* pervenerunt, tertio autem die ducem *Arpadium* verbo Domini sui salutauerunt, & mandata ejus duci *Arpadio*

retu-

retulerunt.] Dux autem *Arpad* audita legatione *Salani* superbi ducis, non superbe sed humiliter ei respondit, dicens: *Licet proauus meus potentissimus Rex Attila habuerit terram, quæ jacet inter Danubium & Tbisiam usque ad confinium Bulgarorum, quam ipse habet, attamen ego non propter aliquem timorem Græcorum vel Bulgarorum, quod eis resistere non valeam, sed propter amicitiam Salani ducis vestri, peto de mea justitia unam particulam propter pecora mea, scilicet terram usque ad fluumium Souyou, & insuper peto ab ipso duce vestro, ut mittat mihi gratia ipsius duas lagungulas plenas aquæ Danubii, & unam sarcinam de herbis sabulorum Olpar, ut possim probare, si sint dulciores sabulorum Olpar herbis scythicorum. & Detumoger, & aquæ Danubii si sint Meliores aquis Thanaidis?* Et data eis legatione diuersis eos muneribus ditauit, & capta beneuolentia eo-

rum repatriare præcepit. Tunc dux *Arpad* inito consilio, eodem etiam misit nuntios suos ad *Salanum* ducem, & misit ei XII. albos equos, & XII. camelos, & XII. pueros cumanicos, & ducissa XII. puellas Ruthenicis prudentissimas, & XII. pelles ermelinas, & XII. Zobolos, & duodecim pallia deaurata, & missi sunt in legatione illa de nobilioribus personis, *Oundu* pater *Etbe*, & alter *Retel* pater *Oluptulmac*, & iterum miserunt quemdam strenuissimum militem nomine *Turzol* causa spectaculi, qui inspicere qualitatem terræ, & citius reuersus nuntiaret domino suo duci *Arpad*.

C A P U T X V.

DE CAMERO CASTRO.

Missi vero *Arpad* ducis *Oundu* pater *Etbe*, & *Retel* pater *Oluptulma*, & *Turzol* miles cumanus, cujus genealogia defecit in semetipso, venientes, fluuium *Budrug* transnatauerunt in illo

loco, ubi parvus fluuius manans *Asaturbolma* descendit in *Budrug*. Et sic transeuntes fluuium *Budrug*, cum prædictum paruum fluuium transirent quasi læti, tunc per inundationem aquarum, *Retel*, equo offendente in aquam submersus est, & sociis suis adiuuantibus vix a leto liberatus est. Tunc fluuius ille per socios *Retel*, vocatus est per risum *Retelpotaca*. Et postea dux *Arpad* per gratiam suam totam terram cum habitatoribus suis, eidem *Retel*, *Asaturbolmu* usque ad fluuium *Tulsuo* condonauit, & non tantum hæc, sed etiam maiora his condonauit, quia dux *Arpad* subiugata sibi tota terra *Pannoniæ*, profidelissimo seruitio suo, eidem *Retel* dedit terram magnam iuxta Danubium, ubi fluuius *Wag* descendit, ubi postea *Oluptulma* filius *Retel* castrum construxit, quod *Camarum* nuncupauit, ad seruitium cuius castri tam de populo secum ducto, quam etiam a duce acquisito duas partes con-

donavit. Ubi etiam longo post tempore, ipse *Retel* & filius suus *Tulma*, more paganismo sepulti sunt. Sed terram illam, quæ nunc *Retelpotaca* vocatur, posteritas ejus usque ad tempora *Andree* Regis filii *calui Ladizlai*, habuit. At tamen Rex *Andreas*, de posteris *Retel* cambiauit illum locum duabus de causis. Unum, quia utilis regibus erat ad venationes, secundum, quia diligebat partes illas habitare uxor sua, eo, quod propius ad natale solum esset, quia erat filia ducis Ruthenorum, & timebat aduentum Imperatoris Theotonicorum, ut ne ulterius sanguis *Petri* regis Hungariam intraret, ut in sequentibus dicitur.

C A P U T XVI.

DE MONTE TURZOL.

TUnc *Ound* & *Retel*, nec non *Turzol*, transeuntes siluam, juxta fluvium *Budrug* equitando; qui brauium accipere volentes, super equos velocissimos

fimos currentes super verticem unius
 altioris montis ascenderunt. Quos *Tur-*
zol miles strenuissimus antecedens, ca-
 cumen montis primus omnium ascendit,
 & montem illum a die illo usque nunc
 montem *Turzol* nominauerunt. Tunc hi
 tres domini super verticem ejusdem
 montis, terram undique prospicientes,
 quantum humanus oculus valet, ultra
 quam dici potest dilexerunt, & in eo-
 dem loco more paganismo occiso equo
 pinguiissimo, magnum *Aldamás* fecerunt.
Turzol a sociis accepta licentia, sicut
 erat vir audax & fidus in armis, cum
 suis militibus ad ducem *Arpadium* reuer-
 sus est, ut ei utilitatem illius terræ nun-
 tiaret, quod & sic factum est. Ound ve-
 ro & *Retel* equitantes celerrimo cursu,
 egressi de monte *Turzol*, tertio die du-
 cem *Salanum* in castro *Opar* juxta *Tby-*
fiam inuenerunt, quem ex parte *Arpad*
 salutauerunt, & ei secunda die post in-
 gressum curiæ suæ, dona quæ secum

portauerant , præsentauerunt , ac mandata *Arpad* ducis ei retulerunt. Dux *Salanus* visis muneribus & audita legatione tam suorum , quam istorum , lætior factus est solito , & missos *Arpad* ducis benigne suscepit , & diuersis donis ditauit , & insuper postulata *Arpad* concessit. Decimo autem die , *Ound* & *Aetel* , accepta licentia a *Salano* duce repatriare cœperunt , per quos dux *Salanus* duas lagunculas aqua Danubii plenas , & unam sarcinam de herbis melioribus sabulorum *Olpar* , quasi pro risu deridendo , cum diuersis muneribus duci *Arpad* misit , & insuper cum habitatoribus suis terram usque ad fluuium *Souyou* concessit. Tunc *Ound* & *Retel* ad ducem *Arpad* citius venientes cum legatis *Salani* ducis , ac munera missa præsentauerunt , & terram eum omnibus habitatoribus suis , Duci *Arpadio* condonatum esse dixerunt. Unde maxima lætitia orta est in curia *Arpad* ducis

cis, & per tres dies magnum conuiu-
um celebrauerunt, & tunc roborata pa-
ce, legatos *Salani* ducis diuersis mune-
ribus ditatos, repatriare dimisit paciferos.

C A P U T XVII.

DE ZERENSZE.

Arpad vero dux & sui nobiles, egres-
si de castro *Hung* cum magno gau-
dio, ultra montem *Turzol*, castra meta-
ti sunt in campo juxta fluuium *Tucota*
usque ad montem *Zerenche*, & inspici-
entes super montana illa qualitatem il-
lius loci, & nominauerunt locum illum
amabilem, quod interpretatur in lingua
eorum *Zerelmes*, eo, quod multum di-
lexerit illum locum, & a die illo usque
nunc a *Zerelmu* locus ille vocatur *Zeren-
che*. Ubi etiam dux *Arpad*, & omnes
sui primates cum omni familia sua, la-
bore postposito, factis tuguriis requiei
locum sibi elegerunt, & non paucos ibi
dies permanferunt, donec omnia loca si-

bi vicina subiugauerunt, scilicet usque ad fluuium *Souyou*, & usque ad castrum *Salis*. Et ibidem juxta *Tocotam* & infra siluas, dux *Arpad* dedit terras multas, diuersorum locorum cum suis habitatoribus, *Edunec*, & *Edumer nec*. Quas etiam terras posteritas eorum diuina gratia adiuuante, usque nunc habere meruerunt. Prædictus vero *Turzol* per gratiam *Arpad* ducis, ad radicem ejusdem montis, ubi *Budrug* descendit in *Thysciam*, acquisiuit magnam terram, & in eodem loco castrum construxit terreum, quod nunc in præsentem *Hymusuduor* nuncupatur.

CAPUT XVIII.

DE BORSOD.

ET dum ita radicati essent, tunc communi consilio & admonitione omnium incolarum, missus est *Borsu* filius *Bunger* cum valida manu versus terram *Polonorum*, qui confinia regni conspiceret,

ret, & obstaculis confirmaret usque ad montem *Tatur*, & in loco conuenienti castrum construeret, causa custodiæ regni. *Borsu* vero accepta licentia egressus felici fortuna, collecta multitudine rusticorum, juxta fluuium *Buldua* castrum construxit, quod vocatum est a populo illo *Borsod*; eo quod paruum fuerit. *Bors* vero acceptis filiis incolarum in obsides, & factis metis, per montes *Tatur* reuersus est ad ducem *Arpad*, & de reuersione *Borsu* factum est gaudium magnum in curia ducis. Dux vero pro beneficio suo, *Borsum* in eodem castro comitem constituit, & totam euram illius partis sibi condonauit.

C A P U T X I X .

DE DUCE BYHORIENSIS.

DUx vero *Arpad* transactis quibusdam diebus, accepto suorum consilio nobilium, legatos misit in castrum *Bybor* ad ducem *Menemorout*, petens
ab

ab eo, quod de justitia atavi sui *Attillæ* regis, sibi concederet terram a flu-
 uio *Zomus* usque ad confinium *Nyr*, &
 usque ad portam *Mezesynam*, & misit
 ei donaria sua, sicut primo miserat *Sa-
 lano* duci *Tytulensy*. Et in legatione il-
 la missi sunt duo strenuissimi milites, *Usubuu*
 pater *Zoloucu*, & *Veléc*, a cujus pro-
 genie *Turda* episcopus descendit. Erant
 enim isti genere nobilissimi, sicut & alii
 de terra *Scythica* egressi, qui post *Almum*
 ducem venerant cum magna multitudi-
 ne populorum.

C A P U T XX.

QUALITER CONTRA BYHOR MISSUM EST

Missi vero *Arpad* ducis *Usubuu* &
Veluc, fluuium *Thysciæ* in portu
Lucy transnauigauerunt, & hinc egres-
 si, in castrum *Bybor* venientes, ducem
Menomorout salutauerunt, & donaria,
 quæ dux eorum miserat, ei præsentauerunt,

runt. Tandem vero mandata *Arpad* ducis ei referentes, terram, quam prænominavimus, postulauerunt. Dux autem *Menemorout* eos benigne recepit, & diversis donis ditatos, tertia die repatriare præcepit. Quibus tamen ita respondit, dicens: *Dicite Arpadio duci Hungariæ Domino vestro: Debitores sumus ei, ut amicus amico, in omnibus, quæ ei necessaria sunt, quia hospes homo est, & in multis indiget, terram autem, quam petiuit a nostra gratia, nullatenus concedimus nobis viventibus; hoc etiam indigne tulimus, quod Salanus dux ei concessit maximam terram, aut propter amorem, ut dicitur, aut propter timorem, quod negatur. Nos autem, nec propter amorem nec propter timorem, ei concedimus terram, etiam quantum pugillus capere, licet dixerit jus suum esse. Et verba sua non conturbant animum nostrum, eo, quod mandauerit nobis se descendisse de genere *Attilæ Regis*, qui flagellum dei*

dei dicebatur, qui etiam violenta manu
 rapuerat terram hanc ab atauo meo, sed
 tamen modo per gratiam Domini mei Im-
 peratoris Constantinopolitani, nemo po-
 test auferre de manibus meis: Et hoc dicto
 dedit eis licentiam recedendi: Tunc U-
 subun & Veluc legati ducis Arpad, cur-
 su celeriori ad dominum suum propera-
 uerunt, & venientes mandata Menumo-
 rout domino suo duci Arpad retulerunt.
 Arpad vero dux, & sui nobiles
 hoc audientes iracundia ducti sunt, &
 statim contra eum exercitum mittere or-
 dinauerunt. Tunc constituerunt, quod
 Tosu pater Lelu, & Zobolsu filius Ele-
 id, a quo genus Saac descendit, nec non
 Tubutum pater Horca, auus Geula &
 Zumbor, a quibus genus Moglout de-
 scendit, irent. Qui, cum a Duce Arpa-
 dio essent licentiati, cum exercitu non
 modico egressi sunt, & Thysciam trans-
 natauerunt in portu Ladeo, nemine ad-
 uersario contradicente. Secundo autem
 die

die cœperunt equitare juxta *Thysciam* versus *fluuium Zomus*, & castra metati sunt in illo loco, ubi nunc est *Zobol'su*. Et in eodem loco, fere omnes habitatores terræ, se sua sponte eis subjugarunt, & pedibus eorum prouoluti, filios suos in obsides dederunt, ut ne aliquid mali paterentur. Nam timebant eos fere omnes gentes, & quidam a facie eorum fugientes vix euaserunt, qui venientes ad *Menemorout*, facta eorum nuntiarunt. Hoc audito, talis & tantus timor irruit super *Menemorout*, quod manum leuare ausus non fuit. Quia omnes habitatores timebant eos, ultra quam dici potest, eo, quod audiuerunt *Almum* Ducem patrem *Arpadii*, a genere *Atbilæ* Regis descendisse, unde nullus credebatur se posse viuere, nisi per gratiam *Arpad* filii *Almi* Ducis, & suorum nobilium, unde plurimi se sua sponte subjugabant eis. Bene impleuit Dominus, in *Almo* duce & filio suo *Arpad*, pro-

phe-

phetiam quam cecinit *Moyſes* propheta, de filiis *Iſrael* dicens: *Et locus, quem calcauerit pes veſter, veſter erit.* Quia a die illo, loca, quæ calcauerunt *Almus* dux & filius ſuus *Arpad*, cum ſuis nobilibus, uſque ad præſens poſteritates eorum habuerunt & habent.

C A P U T XXI.

D E Z O B O L S U.

Tunc *Zobolſu* vir ſapientiffimus, conſiderans quendam locum iuxta *Vhyſciam*, & cum vidiffet qualitatem loci, intellexit eſſe munitiffimum ad caſtrum faciendum. Comuni ergo conſilio ſociorum ſuorum, congregatione facta ciuium, fecit foſſatam magnam & caſtrum fortiffimum ædificauit de terra, quod nunc caſtrum *Zobolſu*, & ſocii ſui de incolis terræ, ad caſtrum illud multos ordinauerunt ſervientes, qui nunc *ciuiles* vocantur. Et dimiffis ibi militibus, ſub quodam nobiliſſimo milite nomi-

mi-

mine *Eculsu*, se longius ire præparaerunt. Tunc *Zobolsu* & focii sui, totum exercitum in duas partes diuiferunt, ut una pars iret juxta *fluuium Zomus*, & altera pars per partes *Nir. Zobolsu* & *Thosufu* pater *Lelu*, cum medietate exercitus egressi sunt per crepidinem *Thysciæ*, subiugando sibi gentes, & venerunt versus *fluuium Zomus* ad illum locum, qui nunc dicitur *Saruuâr*, & in eodem loco infra paludes, *Thosufu* pater *Lelu*, congregata multitudine populi, fossatam magnam fecit, & castrum munitissimum de terra construxit, quod primo castrum *Thosufu* nominatum fuit, nunc vero *Saruuâr* vocatur. Et acceptis filiis incolarum in obsides, castrum militibus plenum dimiserunt. Tunc *Thosufu* pro petitione populi, domino suo duci *Arpad* subiugati, fecit stare forum inter *Nyr*, & *Thysciam*, cui etiam foro nomen suum imposuit, quod usque nunc *Forum Thosufu* nuncupatur. Post vero *Zoboju*

& *Thofu* hinc egressi, usque ad castrum *Zotmar* peruenerunt, & castrum, per tres dies pugnando obsidentes victoriam adepti sunt, & quarto die castrum intrantes, milites, ducis *Menumorout*, quos ibi apprehendere potuerunt, catenis ferreis obligatos, in teterrima carceris inferiora miserunt, & filios incolarum in obfides acceperunt, & castrum militibus plenum dimiserunt. Ipsi vero ad portas *Mezefinas* ire cœperunt.

C A P U T XXII.

D E N Y R.

T*Ubutum* vero, & filius suus *Horca*, per partes *Nyr* equitantes, magnum sibi populum subiugauerunt, a filiis *Nyr* usque ad *Vmusouer*, & sic ascendentes usque ad *Zyloc* peruenerunt, contra eos nemine manum leuante, quia dux *Menumorout* & sui, non sunt ausi pugnare contra eos, sed fluuium *Cris* custodire cœperunt. Tunc *Tubutum*, & filius

suus *Horca*, de *Zyloc* egressi, venerunt in partes *Mezesinas* ad *Zobolsum* & *Tbolsum*, & cum se ad inuicem vidissent, gaudio gauisi sunt magno, & facto conuiuio unusquisque laudabat se ipsum de sua victoria. Mane autem facto, *Zobolsu*, *Tbolsu* & *Tubulum*, inito consilio constituerunt, ut meta regni Ducis *Arpad* esset in porta *Mezesina*, Tunc incolæ terræ, jussu eorum portas lapideas ædificauerunt, & clausuram magnam de arboribus per confinium regni fecerunt. Tunc hi tres prænominati viri, omnia facta sua, duci *Arpad* & suis primatibus, per fideles nuntios mandauerunt. Quod, cum renuntiatum fuisset duci *Arpad* & suis jobàgyonibus, gauisi sunt gaudio magno valde, & more paganismo fecerunt *Aldomás* & gaudium anuntiantibus diuersa dona præsentauerunt. Dux vero *Arpad* & sui primates, ob hanc causam lætitiæ, per totam unam hebdomadam solemniter comedebant, & fere singulis

diebus inebriabantur propter euentum tantæ lætitiæ. Et hoc audito dux *Arpad* & sui egressi sunt a *Zeremsu*, & castra metati sunt juxta fluuium *Souiou*, a *Thysciâ* usque ad fluuium *Honrat*.

C A P U T XXIII.

*DE VICTORIATHOSU, ZOBOLSU
ET TVHVTVM.*

T*Hosu* & *Zolo!su*, nec non *Tubutum*, cum vidissent, quod Deus dedit eis victoriam magnam, & subiugauerunt domino suo fere plures nationes illius terræ; tunc exaltati sunt nimis super habitatores illius terræ, & dum ibi nullus inuentus esset eis, plures dies ibi manserunt, donec confinia regni firmauerunt obstaculis firmissimis.

C A P U T XXIV.

DE TERRA ULTRA SILUANA.

ET dum ibi diutius morarentur, tunc *Tubutum* pater *Horca*, sicut erat vir astutus, dum cœpisset audire ab in-

colis bonitatem *terræ ultra siluanæ* ubi *Gelou* quidam *Blacus* dominium tenebat, cœpit ad hoc anhelare, quod si posse esset, per gratiam Ducis *Arpad* domini sui, *terram ultra siluanam* sibi, & suis posteris acquireret, quod & sic factum fuit postea. Nam *terram ultra siluanam*, posteritas *Tubutum* usque ad tempus S. Regis *Stephani* habuerunt, & diutius habuissent, si minor *Gyla* cum duobus filiis suis *Biuia* & *Bucna*, christiani esse voluissent, & semper contrarie sancto Regi non fecissent, ut in sequentibus dicitur.

C A P U T XXV.

DE PRUDENTIA TUHUTI.

PRædictus vero *Vubutum* vir prudentissimus, misit quendam virum astutum patrem *Opasorcus*, *Ogmand*, ut furtive ambulans prævideret sibi qualitatem & fertilitatem *terræ ultra siluanæ* & quales essent habitatores ejus, quod si posse

esset, bellum cum eis committeret, nam volebat *Tubutum* per se nomen sibi & terram acquirere, ut dicunt nostri joculariter: *omnes loca sibi aquirebant, & nomen bonum accipiebant*. Quid plura? dum pater *Ogmand*, speculatur *Tubutum*, per circuitum more vulpino, bonitatem & fertilitatem terræ & habitatores ejus inspexisset, quantum humanus visus valet, ultra, quam dici potest, dilexit, & celerrimo cursu ad dominum suum reuersus est. Qui cum venisset, domino suo de bonitate illius terræ multa dixit; quod terra illa irrigaretur optimis fluuiis, quorum nomina & utilitates seriatim dixit, & quod in arenis eorum aurum colligeretur, & aurum terræ illius optimum esset, & ut ibi foderetur, sal, & salgenia, & habitatores terræ illius viliores homines essent *Blasii* & *Sclau*, quia alia arma non haberent nisi arcum & sagittas, & dux eorum *Geleu* minus esset tenax, & non haberet circa se bo-

nos milites, & auderent stare contra audaciam *Hungarorum*, quia a *Cumanis* & *Picenatis* multas injurias paterentur.

C A P U T XXVI.

QUOMODO CONTRA GELU

ITUM EST.

TUnc *Tubutum* audita bonitate terræ illius, misit legatos suos ad ducem *Arpad*, ut sibi licentiam daret ultra silvas eundi, contra *Gelou* ducem pugnare. Dux vero *Arpad* inito consilio voluntatem *Tubutum* laudavit, & ei licentiam ultra silvas eundi, contra *Gelou* pugnare concessit. Hoc dum *Tubutum* audiisset a legato, præparavit se cum suis militibus, & dimissis ibi sociis suis, egressus est ultra silvas versus orientem, contra *Gelou* ducem *Blacorum*. *Gelou* vero dux ultra silvanus audiens aduentum ejus, congregavit exercitum suum, & cœpit velocissimo cursu equitare obviam ei, ut eum per portas Me-

resinas prohiberet, sed *Tubutum* uno die siluam pertransiens, ad fluuium *Alm's* peruenit, tunc uterque exercitus ad inuicem pervenerunt medio fluuio interiacente. Dux vero *Gelou* volebat, quod ibi eos prohiberet cum sagittariis suis.

C A P U T XXVII.

DE MORTE GELOU.

MAne autem facto, *Tubutum* ante auroram diuisit exercitum suum in duas partes, & partem alteram misit parum superius, ut transito fluuio, militibus *Gelou* nescientibus, pugnam ingrederentur, quod sic factum est. Et quia leuem habuerunt transitum, utraque acies pariter ad pugnandum peruenerunt, & pugnatum est inter eos acriter, sed victi sunt milites ducis *Gelou*, & ex eis multi interfecti, plures vero capti. Cum *Gelou* dux eorum hoc vidisset, tunc pro defensione vitæ cum paucis fugam

cepit. Qui cum fugeret properans ad castrum suum, juxta fluuium *Zomus* positum, milites *Tubutum*, audaci cursu persequentes, ducem *Geloum*, juxta fluuium *Copus* interfecerunt. Tunc habitatores terræ videntes mortem domini sui, sua propria voluntate dexteram dantes, dominum sibi elegerunt *Tubutum* patrem *Horca*, & in loco illo, qui dicitur *Esculeu*, fidem cum juramento firmauerunt, & a die locus ille nuncupatus est *Esculea*, eo, quod ibi iurauerunt. *Tubutum* vero, a die illo terram illam obtinuit pacifice & feliciter, sed posteritas ejus usque ad tempora *S. Regis Stephani* obtinuit. *Tubutum* vero genuit *Horcam*, *Horca* genuit *Geulam*, & *Zubor*. *Geula* genuit duas filias, quarum una vocabatur *Caroldu*, & altera *Saroltu* & *Sarolt* fuit mater *S. Regis Stephani*. *Zumbor* vero genuit minorem *Geulam* patrem *Buc* & *Bucne*, tempore cuius *S. Rex Stephanus* subiugauit sibi

terram ultra siluanam, & ipsum Geulam vinctum in *Hungariam* duxit, & per omnes dies vitæ suæ carceratum tenuit, eo, quod in fide esset vanus, & noluit esse christianus, & multa contraria faciebat *S. Regi Stephano*, quamuis fuisset ex cognatione matris suæ.

C A P U T XXVIII.

DE DUCE MENUMOROUT.

T*osu* vero, & *Zobolsu*, adepta victoria reuersi sunt ad ducem *Arpad*, subiugando totum populum a fluuio *Zomus* usque ad *Crisum*, & nullus contra eos ausus fuit manus leuare. Et ipse *Menumorout* dux eorum, magis præparabat vias suas in *Græciam* eundi, quam contra eos veniendi. Et deinde egressi, descenderunt juxta quendam fluuium nomine *Humusouer*, & venerunt usque ad locum *Zerep*, & deinde egressi usque ad *Zegubolmu*, & ibi volebant transire *Crisum*, ut contra *Menumorout* pugnarent, sed

sed venientes milites *Menmorout*, eis transitum prohibuerunt. Deinde egressi per diem unum equitantes, castra metati sunt juxta paruos montes, & hinc juxta fluuium *Turu* equitantes, usque ad *Thysciam* peruenerunt, & in porta *Drugma* fluuium *Thysciæ* transnauigantes, ubi etiam per gratiam *Arpad* ducis, cuidam cumano militi nomine *Hubot*, magnam terram acquisiuerunt, quam posteritas ejus usque nunc habuerunt.

C A P U T. XXIX.

DE REDITU EORUM.

DUm nauigassent fluuium *Thysciæ*, nuntios suos ad ducem *Arpadium* præmiserunt, qui gaudia salutis nuntiarent. Qui, cum ad ducem *Arpad* venissent, & gaudia ei annunciaissent, quod *Zobolsu*, & *Tofu*, cum exercitu suo sani & incolumes reuersi essent, & portum *Drugma*, cum omnibus exercitibus suis transnauigassent. Hoc, cum audiuis-
set

set dux *Arpad*, quod *Tbosu* & *Zobolsu*, cum omnibus exercitibus suis sani & incolumes reuerſi eſſent, & fluuium *Thyſciae* transnauigaſſent, fecit magnum conuiuium, & gaudium annuntiantibus diuerſa dedit donaria. Tunc *Tbosu* & *Zobolsu*, cum curiam ducis intrare uellent, dux omnes ſuos milites obuiam eis præmiſſit, & ſic eos cum magno gaudio recepit. Et, ſicut mos eſt bonorum dominorum, ſuos diligere fideles, fere cotidie eos faciebat ad menſam ſuam comedere, & multa eis dona præſentabat, ſimiliter etiam ipſi duci *Arpad* diuerſa dona. ac filios incolarum in obſides eis poſitos, præſentauerunt.

C A P U T XXX.

DE DUCE SALANO.

DUx uero *Arpad*, tranſactis quibusdam diebus, inito conſilio, & ſui nobiles miſerunt nuntios ſuos ad ducem *Salanum*, qui nuntiarent ei uictoriam,

Tho-

Tbosu & *Bulsuu*, nec non & *Tubutum*, quasi præ gaudio, & peterent ab eo terram usque ad fluvium *Zogea*, quod sic factum est. Missi sunt enim *Etu*, & *Voyta*, qui cum inuenissent ducem *Salanum* in *Sabulo Olpar*, mandata gaudia nuntiauerunt, & terram ab eo usque ad fluvium *Zogea* postulauerunt. *Salanus* dux, hoc audito, in maximum irruit timorem, & terram ab ipso postulatam, timore percussus, usque ad fluvium *Zogea*, duci *Arpad* concessit, & legatis diuersa dona præsentauit. Septimo autem die *Etu* & *Voyta*, accepta licentia ad dominum suum sunt reuersi. Quos dux *Arpad* honorifice recepit, & audita legatione eorum, factum est gaudium magnum in curia ducis, & cæpit dux donare suis fidelibus, loca, & possessiones magnas

C A P U T XXXI.

DE EGRESSU ZEREMSU

POstea dux & sui principes egressi sunt de *Zeremsu*, & transnauigauerunt fluuium *Souyou*, in illo loco, ubi fons *Honrad* descendit, & castra metati sunt iuxta fluuium *Heuyou*, usque ad *Thysciam*, & usque ad *Emeud*, & permanferunt ibi per unum mensem. Ibi etiam dux dedit *Bunger nec* patri *Borsu*, terram magnam a fluuio *Topulucea*, usque ad fluuium *Souyou*, qui nunc vocatur *Miscoucy*, & dedit ei castrum, quod dicitur *Geuru*, & illud castrum filius suus *Borsu*, cum suo castro, quod dicitur *Borsod*, unum fecit comitatum.

C A P U T XXXII.

DE CASTRO URSUUR

ET FLUUIO EGUR.

POstea dux *Arpad*, & sui nobiles hinc egressi, venientes usque ad fluui-

um

um *Naragy*, & castra metati sunt juxta
riuulos aquarum, a loco, qui nunc di-
citur *Casu*, ubi etiam dedit terram mag-
nam *Ousadunec*, patri *Ursuur*, & ibi
postea *Ursuur* filius ejus ad caput ejus-
dem fluminis castrum construxit, quod
nunc castrum *Ursuur* nuncupatur. Hinc
vero dux *Arpad* & sui egressi, vene-
runt usque ad fluuium *Egur*, & ibi pa-
ratis tugurijs plures dies permanferunt,
& montem illum, super quem duci fo-
liata fecerunt, nominauerunt *Zenubol-
mu*, & castra eorum. fuerunt a fluuio
Ustoros, usque ad castrum *Puroxlou*. De-
inde egressi, venerunt usque ad fluuium
Zogea, & castra metati sunt per crepi-
dinem ejusdem fluminis, a *Tbyscia*
usque ad siluam *Matra*, & subjugau-
erunt sibi omnes habitatores terræ, a *Gri-
sio* usque ad fluuium *Zogea*, & usque
ad siluam *Zepus*. Tunc dux *Arpad*, in
silua *Matra*, dedit terram magnam *Edu-
nec*, & *Edumer nec*, ubi postea *Pota nec*

pos eorum castrum construxit, ex quorum etiam progenie, longo post tempore rex *Samuel* descendit, qui pro sua pietate *Oba* vocabatur.

CAPUT XXXIII.

DE CASTRO NOUGRAD ET NITRA.

IN eisdem temporibus Dux *Arpad*, dum se per milites suos vidisset ita sublimatum, & tutum esse, tunc habito inter se consilio, misit multos milites in expeditionem, qui subjugarent sibi populum de castro *Gumur*, & *Nougrad*, & si fortuna eis faueret, tunc ascenderent versus fines *Bœmorum*, usque ad castrum *Nitra*. Quibus etiam militibus in expeditionem euntibus, principes & ductores constituit duos filios auunculi sui *Hulec*, *Zuardum* & *Cadusam*, nec non *Hubam*, unum de principalibus personis. Tunc hi tres domini, accepta licentia a duce *Arpad*, egressi sunt a lo-

eo illo, qui dicitur *Paxtub*, equitantes
juxta fluvium *Hongu*, & eundem flui-
um transferunt juxta fluvium *Souyou*.
Et inde egressi sunt per partes castrum *Gum-
mur*, & venerunt usque ad montem
Bulbadu, & inde ad partes *Nougrad*
usque ad fluvium *Caliga* peruenerunt,
hinc vero egredientes per crepidi-
nem *Danubii* inuerunt, & fluvium *We-
reuecca* transeuntes, castra metati sunt
juxta fluvium *Ypul*, & quia diuina gra-
tia in eis erat, timuit eos omnis homo,
& maxime ideo timebant eos, quia au-
dierant ducem *Arpadium* filium *Almi*
ducis, ex progenie *Athilæ* Regis de-
scendisse. Tunc omnes *Sclavi* habitato-
res terræ, qui primo erant *Salani* du-
cis, propter timorem eorum, se sua li-
bera sponte subiugauerunt eis, nullò
manum subleuante, & ita cum magno
timore & tremore seruibant eis, ac si
olim domini eorum fuissent. Tunc *Zuar-
du*, & *Cadusa*, nec non *Huba*, a qua

prudens *Zemera* descendit, cum vidissent populum multum sine bello ipsis subjugatum, fecerunt magnum conuiuium, & melioribus habitatoribus terræ, qui filios suos in obsides dederant, diuersa dona præsentauerunt, & blandis verbis sub dominium ducis *Arpad*, sine bello subjugauerunt, & ipsos secum in expeditionem duxerunt, filios vero eorum in obsides accipientes, ad ducem *Arpad*, cum diuersis muneribus remiserunt. Unde dux & sui nobiles, lætiores facti sunt solito. Nuntiis gaudia ferentibus, multa dederunt dona.

C A P U T XXXIV.

DE FLUUIO GRON ET CASTRO BORSU.

INterea *Zuard* & *Cadusa* filii *Hullec*, nec non *Huba*, & omnis exercitus eorum, fluuium *Ypul* juxta *Danubium* transierunt. Et alio die transito fluuio *Gron*, castra metati sunt in campo, jux-

ta quoddam castellum terreum, quod nuncupatur *Varod*. Et, capto illo castro, manserunt ibi tres dies, expectantes aduentum *Borsu* filii *Bunger*, quem Dux *Arpad*, cum magno exercitu miserat in auxilium eorum. Quarto die, cum *Borsu* ad eos venisset cum valida manu, timuerunt eos omnes incolæ terræ, & nullus ausus fuit leuare manus contra eos. Tunc hi quatuor domini, inuito inter se consilio, per petitionem incolarum sibi fidelium, constituerunt, ut tertia pars de exercitu, cum incolis terræ irent in siluam *Zouolon*, qui facerent inconfinio regni munitiones fortes, tam de lapidibus, quam etiam de lignis, ut ne aliquando Bœmii vel Polonii, possent intrare causa furti & rapinæ in regnum eorum. Tunc communi consilio hac de causa missus est *Borsu* filius *Bunger*, cum suis militibus, & cum equitarent juxta fluuium *Gron*, ceruus fuga lapsus ante eos, cacumina montium

ascendit, quem *Borsu* celerrimo cursu persecutus, ictibus sagittarum in vertice montium interfecit, & tunc *Borsu*, cum montes illos in circum aspexisset, in memoriam duxit, ut ibi castrum construeret. Et statim congregata multitudine civium, in vertice unius altioris montis, castrum fortissimum construxit, cui nomen suum imposuit proprium, & castrum *Borsu* nuncupatur, & inde cum exercitibus suis, usque ad silvam *Zouolun* perexit, & maximam munitionem de lapidibus facere præcepit, quod nunc castrum *Borssod Zouolun* vocatur.

CAPUT XXXV.

DE NITRIA CIUITATE.

Z*uardu* & *Cadusa* nec non *Huba*, post discessum *Borsu*, cum omnibus exercitibus suis egressi de castro, quod dicitur *Warod* ultra silvam *Turfoc* castra metati sunt juxta fluuium *Sytua*; altera autem die miserunt quosdam specula-

cul tores viros, quos sciebant esse au-
 daces, qui transirent fluuium *Nitra*, &
 viderent si sine bello possent transmeare
 usque ad ciuitatem *Nitra*. Qui, cum
 velocissimo cursu venissent usque ad riu-
 ulum *Turmas*, ubi descendit in riuulum
Nitræ, viderunt habitatores illius pro-
 uinciæ *Sclauos & Bæmos*, eis obsistere
 cum adiutorio Ducis *Bæmorum*. Quia
 mortuo *Attila* rege, terram, quæ jacet
 inter *Wag & Gron*, a *Danubio* usque
 ad fluuium *Moroua*, Dux *Bæmorum* si-
 bi præoccupauerat, & unum ducatum
 fecerat, & tunc tempore per gratiam
 Ducis *Bæmorum*, Dux *Nitriensis* factus
 erat *Zubur*.

C A P U T XXXVI.

DE SPECULATORIBUS MISSIS A D U C I B U S.

CUM autem speculatores illi, qui fue-
 rant missi a *Zuard & Cadusa*, vi-
 dissent *Sclauos & Bæmos* eis obsistere

non valentes miserunt sagittas tribus vicibus super eos, & quosdam ex ipsis ictibus sagittarum interfecerunt. Hoc cum vidissent *Sclavi & Bœmii*, quos ad custodiam constituerat *Zubur*, quod isti, qui dicuntur *Hetumoger*, talibus uterentur armis, timuerunt valde, quia talis armatura nunquam visa fuit eis. Statim nuntiauerunt *Zuburio* Domino eorum, cæterisque principibus ejusdem provincie.

CAPUT XXXVII.

DE PUGNA DUCUM ARPADII.

Tunc *Zubur*, hoc audito, cum adiutorio *Bœmorum*, armata multitudine obviam eis venit pugnaturus. Et dum uterque exercitus, ad fluvium *Nitra* peruenissent, *Zuardu*, *Cadusa* & *Huba*, volebant transire fluvium, sed *Zubur*, *Dux Nitriensis*, & sui milites, contra eos diutissime certantes, nullo modo eis transitum concedere volebant, &

cum

cum diu inter se certassent, *Hungari*,
ex *Bœmis* & *Sclavis*, ictibus sagittarum
multos interficiebant, sed per tres dies,
nullo modo *Hungari*, propter inundationem
aquarum, transitum habuissent, tandem
quarta die, *Bœmi* & omnes *Nitrienses*
Sclavi, videntes audaciam *Hungarorum*,
& percussiones sagittarum non sufferentes
fuga lapsi sunt, & velocissimo cursu,
pro defensione vitæ, in ciuitatem *Nitri-*
am inclusi sunt, cum magno timore.
Quos *Zuardu*, *Cadusa* & *Huba*, nec
non cæteri milites, persequentes eos us-
que ad ciuitatem, & ex eis quosdam
interfecerunt, & quosdam vulnerauerunt,
& alios ceperunt. *Zubur* vero Dux
eorum, dum fugiendo, contra eos pug-
nare vellet, per lanceam *Cadusæ* ceci-
dit, & captus in custodiam traditus est,
cæteri vero in ciuitatem inclusi quasi
muti remanserunt. Alio namque die,
Zuardu, *Cadusa* & *Huba*, armata multi-
tudine exercituum, cœperunt fortiter

expugnare ciuitatem *Nitriam* multis modis, & dedit eis Dominus victoriam magnam, & pugnantes intrauerunt eam, & fusus est per eos ibi sanguis multorum aduersariorum. Tunc iracundia ducti, *Zuburium* Ducein illius prouinciæ, quem iudius tertius ceperant, supra montem excelsum ducentes, laqueo suspenderunt. Unde mons ille, a die illo usque nunc *mons Zubur* nuncupatur. Et propter hoc factum, timuerunt eos omnes homines illius patriæ, & omnes nobiles, filios suos in obsides eis dederunt, & omnes nationes illius terræ se subjugauerunt sibi usque ad fluuium *Wag*, & quia gratia Dei antecedebat eos, non solummodo ipsos subjugauerunt, verum etiam omnia castra eorum ceperunt, quorum nomina hæc sunt usque modo: *Stumrey*, *Golgoucy*, *Trusun Blundus*, & *Bana*, & ordinatis custodibus castrorum, iuerunt usque ad fluuium *Moroua*, & firmatis obstaculis, constituerunt terminos.

Regni Hungarorum usque ad *Boronam*, & usque ad *Saruur*, & adepta victoria reuerſi ſunt ad Ducem *Arpad*, & omnes infideles illius terræ, ferreis catenis ligatos ſecum duxerunt. Cumque *Zuard*, *Caduſa* nec non *Huba*, ad Ducem *Arpad*, cum omnibus captiuis ſuis, veniſſent ſani & incolumnes, factum eſt gaudium magnum in curia Ducis. Dux *Arpad*, conſilio & petitione ſuorum nobilium, donauit, accepto juramento infidelium, terras in diuerſis locis, prædictis infidelibus de partibus *Nitriæ* ductis, ut ne aliquando infideliores facti repatriando, nocerent ſibi fidelibus, in conſinio *Nitriæ* habitantibus, & in eodem gaudio, Dux *Arpad*, *Hubam* fecit *Comitem Nitriensem*, & aliorum caſtrorum, & dedit ei terram propriam juxta *fluuium Sytuua*, usque ad ſilvam *Turſoc*.

CAPVT XXXVIII.

DE EXERCITU GRÆCORUM
ET BULGARORUM.

INterea Dux *Salanus*, dum intellexisset potentiam & facta Hungarorum, timuit, ut ne aliquando iracundia ducti, eum expellerent de regno suo. Tunc inuito consilio suorum, misit legatos suos ad Imperatorem *Græcorum*, & Ducem *Bulgarorum*, ut sibi auxilium darent causa pugnae contra *Arpad*, Ducem Hungarorum. Imperator *Græcorum*, & Dux *Bulgarorum*, magnum exercitum *Salano* Duci miserunt, qui cum ad Ducem *Salanum* peruenissent in illo loco, qui dicitur *Tetel*, factum est gaudium magnum in curia Ducis, secundo autem die, Dux *Salanus* & sui nobiles, inuito consilio, miserunt legatos ad Ducem *Arpad* dicendo, ut terram eorum dimitteret, & ad natale solum repatriare inciperet. Qui, cum ad Ducem *Arpad* peruenissent, &

mandata *Salani* Ducis ei dixissent, *Dux Arpad* & sui nobiles ægre ferentes, sic per eosdem legatos, *Duci Salano* remandauerunt: *Terram, quæ inter Danubium & Thysciam jacet, & aquam Danubii, quæ a Ratispona in Græciam descendit, pecunia nostra comparauimus tunc tempore, quando noui fuimus, & pro pretio ei misimus duodecim albos equos, & cætera, ut supra. Ipse etiam laudans bonitatem terræ suæ, misit unam sarcinam de herbis sabulorum Olpar, & duas lagunculas de aquis Danubii. Unde præcipimus Domino vestro Duci Salano, ut dimissa nostra terra, celerrimo cursu terram *Bulgarorum* eat, unde proauus suus descenderat, mortuo *Attila Rege* atauo nostro; si autem hoc non fecerit, sciat, nos in proximo tempore contra eum dimicaturos, Legati vero hoc audientes, accepta licentia, tristi vultu ad ducem *Salanum* properauerunt. *Dux autem Arpad* & sui nobiles egressi, de fluuio *Zo-**

gea, cum omni exercitu castra metati sunt, juxta montem *Teteutlen* usque ad *Thysciam*, deinde venientes per crepidinem *Thysciæ*, usque ad *sabulum Olpar* preuenerunt.

CAPUT XXXIX.

DE EGRESSU SALANI DUCIS CONTRA ARPADIUM DUCEM.

DUx atem *Salanus*, cum adjutorio *Græcorum & Bulgarorum*, egressus de *Tetel* furiata mente, per admonitionem suorum contra ducem *Arpad* equitare cœpit. Et dum uterque exercitus, ad inuicem prope pernoctassent, neuter eorum dormire per totam noctem ausus fuit, sed equos sellatos in manibus tenendo pernoctauerunt. Mane autem facto, ante auroram, utraque pars se ad bellum præparauit. Dux vero *Arpad*, cujus adjutor erat dominus omnium, armis indutus, ordinata acie, fuis lacrimis dominum orans, suos confort-

fortans milites, dicens: O *Scythici!* qui per superbiam *Bulgarorum*, a castro *Hungu* vocati estis *Hungarii*, nolite obliuisci propter timorem *Græcorum* gladios vestros, & amittatis vestrum bonum nomen; unde strenue & fortiter pugnemus contra *Græcos* & *Bulgaros*, qui assimilantur nostris *fæminis*, & sic timeamus multitudinem *Græcorum*, sicut multitudinem *fæminarum*. Hoc audito milites sui multum sunt confortati, statimque *Lelu* filius *Tofu* tuba cecinit, & *Bulsuu* filius *Bogar*, eleuato vexillo, in prima acie contra *Græcos* pugnaturi, venire cœperunt, & commixta est utraque acies hostium ad bellum, & cœperunt pugnare acriter inter se, & dum totus exercitus ducis *Arpad* accessisset pugnaturus contra *Græcos*, plurimi interficiebantur de *Græcis* & *Bulgaris*. Prædictus vero dux *Salanus*, cum vidisset suos deficere in bello, fuga lapsus est, & pro salute vitæ *Albam Bulgaria* properauit. *Græci*

vero & *Bulgari* timore *Hungarorum* percussi, viam quam venerant obliuioni tradiderunt, fuga lapsi pro salute vitæ, *Tbysciam*, pro paruo fluuio reputantes, transnatare volebant, sed quia talis timor & terror irruerat super eos, ut propter timorem *Hungarorum*, fere omnes in fluuio *Tbysciæ* mortui sunt, ita, quod aliqui vix remanserunt, qui Imperatori eorum mala salutis nuntiarent, unde locus ille, ubi *Græci* mortui fuerunt, a die illo usque nunc *Portus Græcorum* nuncupatur.

C A P V T XL.

DE VICTORIA ARPAD DUCIS.

DUx vero *Arpad* & sui milites, adpta victoria hinc egressi, venerunt usque ad stagnum quod dicitur *Curtu-eltou*, & manserunt ibi iuxta siluam *Gemelsen* triginta quatuor diebus, & in illo loco, dux & sui nobiles ordinauerunt omnes consuetudinarias leges Regni, &

omnia jura ejus, qualiter seruirent duci & primatibus suis, vel qualiter judicium facerent, pro quolibet crimine commissio. Ibi etiam dux condonauit suis nobilibus secum venientibus, diuersa loca, cum omnibus habitatoribus suis. Et locum illum ubi hæc omnia fuerunt ordinata, Hungarii secundum suum idioma nominauerunt *Scerii*, eo, quod ibi ordinatum fuit totum negotium Regni, & dux locum illum dedit *Oundunec* patri *Ete*, a *Tbyscia* usque ad stagnum *Botua*, & a *Curtuelto* usque ad *sabulum Olpar*. Postea vero, transactis quibusdam temporibus, *Etbe* filius *Oundu*, congregata multitudine *Sclauorum*, fecit inter castrum *Olpar* & portum *Be-
aldu* ædificari castrum fortissimum de terra, quod nominauerunt *Sclau* secundum idioma suum *Burungrad*, id est: *Nigrum castrum*.

CAPUT XLI.

DE EGRESSU ARPAD.

POstea vero Dux *Arpad* & sui nobi-
 les, hinc egressi venerunt usque ad
Titulum, subjugando sibi populum. De-
 inde egressi venerunt usque ad portum
Zoloncaman, & totum populum infra
Thysciam & *Danubium* habitantem, sub-
 jugum suum constituerunt. Hinc vero
 venientes ad partes *Budrug* peruene-
 runt, & juxta fluuium *Voyos* castra me-
 tati sunt, & in partibus illis dux dedit
 terram magnam, cum omnibus habita-
 toribus suis, *Tosunec* patri *Lelu*, cum
 auunculo suo *Culpun*, patre *Botond*.
 Tunc dux *Arpad* & sui primates, inito
 consilio constituerunt, quod exercitum
 mitterent propter *Salanum* ducem ultra
 danubium, contra *Albam Bulgariae*. Su-
 per quem exercitum constituti sunt prin-
 cipes & ductores, *Lelu* filius *Culpun*,
 qui accepta licentia a duce *Arpad* equi-
 tan.

tantes, transnauigauerunt Danubium nullo contradicente, in illo loco, ubi fluvius *Zoua* descendit in danubium. Et inde egressi, contra *Albam Bulgariae civitatem* equitare cœperunt; tunc dux *Bulgarorum*, consanguineus *Salani* ducis, cum magno exercitu contra eos pugnaturus, cum adiutorio *Græcorum* accessit. Altera autem die, ordinatæ sunt utræque acies in campo juxta ripam Danubii. Statim *Lelu* filius *Tofu*, eleuato vexillo sui signi, & *Bulsuu* filius *Bogat*, tubas bellicas sonando, pugnaturi accesserunt, & commixtæ sunt per partes manus utriusque hostis, & cœperunt pugnare inter se acriter, & interfecti sunt de Græcis & Bulgariis plurimi, & quidam capti sunt ex eis. Videns ergo dux *Bulgariae*, suos deficere in bello, fuga lapsus, pro defensione vitæ *Albam* civitatem ingressus est. Tunc *Lele Bulsuu*, nec non *Botond*, adepta victoria castra metati sunt juxta *Danubium*, parum in-

ferius in campo , & omnes captiuos Bulgarorum & Græcorum ante se ducifecerunt, quos ferro ligatos Duci *Arpad* remiserunt in *Hungariam*.

CAPUT XLII.

DE NUNTIIS DUCIS BULGARIÆ.

SEcundo autem die, *Dux Bulgaricæ* misit nuntios suos cum diversis donis ad *Lelu*, & *Bulsuu*, atque *Botond*, & deprecans eos, ut paci faueant, & insuper mandauit, quod partem *Salani* ducis auunculi sui non foueret, sed *Arpadio* duci *Hungariæ* subiugatus fideliter seruiret, & annuale vectigal persolueret: Illi vero paci fauentes, proprium filium ducis in pignus accipientes, cum multis bonis rebus *Bulgaricæ* discesserunt, & ducem eorum illæsum dimiserunt Deinde egressi, usque ad portam *Waxil* iuerunt & ex hinc egressi terram *Racy* subjugauerunt, & ducem ejus captum, diu serro ligatum tenuerunt.

erunt. Hinc vero egressi, usque ad mare peruenenunt, & omnes illius patriæ, dominatui *Arpad* ducis *Hungarorum*, potenter & pacifice subjugauerunt, & ciuitatem *Spaletensem* cœperunt, & totam *Croatiam* sibi subjugauerunt, & inde egressi, filios nobilium in obsides acceperunt, & in Hungariam reuersi sunt ad ducem *Arpad*. Quorum etiam bella, & fortia quæque facta sua, si scriptis præsentis paginæ non vultis, credite garulis cantibus jocularum, & falsis fabulis rusticorum, qui fortia facta & bella *Hungarorum*, usque in hodiernum diem obliuioni non tradunt. Sed quidam dicunt, eos iuisse usque ad *Constantinopolim*, & portam auream *Constantinopolis*, *Botondium* cum dolabro suo incidisse, sed ego, quia in nullo codice historiographorum inueni, nisi ex falsis fabulis rusticorum audiui, ideo ad præsens opus scribere non proposui.

CAPUT XLIII.

DE CASTRIS ZABRAG POSAGA ET ULCOV.

BUlsuu, Lelu & Botond hinc egressi, siluam, quæ dicitur *Peturgoz*, descendentes, juxta fluuium *Culpe* castra metati sunt, & transito fluuio illo, usque ad fluuium *Zoua* peruenerunt, & transito *Zoua*, castrum *Zabrag* ceperunt, & hinc equitantes castrum *Posaga*, & castrum *Vlcou* ceperunt. Et hinc egressi, *Danubium*, in portu *Græci* transnauigantes, in curiam ducis *Arpad* peruenerunt. Cumque *Lelu Bulsu* & *Botond*, cæterique milites sani & incolumes, cum magna victoria, in secundo anno ad ducem *Arpad* reuersi fuissent, factum est gaudium magnum per totam curiam ducis, & fecerunt conuiuium magnum, & epulabantur cottidie splendide *Hungarii*, una cum diuersis nationibus. Et vicinæ nationes audientes facinora facta

eorum, confluebant ad ducem *Arpad*, & pura fide subditi serviebant ei sub magna cura, & plurimi hospites facti sunt domestici.

C A P U T XLIV.

DE INSULA DANUBII.

Post hæc vero egressus dux *Arpad* de partibus illis, ubi nunc est castrum *Budrug*, & descendit juxta *Danubium* usque ad insulam magnam, & castra metati sunt juxta insulam & dux *Arpad*, sui que nobiles intrantes insulam, visa fertilitate & ubertate illius loci, ac munitione aquarum *Danubii*, dilexerunt locum ultra, quam dici potest, & constituerunt, ut ducalis esset insula, & unusquisque nobilium personarum, suam ibi haberet curiam & villam. Statim dux *Arpad*, conductis artificibus, præcepit facere egregias domos ducales, & omnes equos suos longitudine dierum fatigatos, ibi introductos pascere præcepit,

pit, & agaxonibus suis magistrum præfecit quendam Cumanum, virum prudentissimum, nomine *Sepel*, & propter *Sepel* magistrum agaxonum in ibi morantem, vocata est infula illa nomine *Sepel*, usque in hodiernum diem. Dux vero *Arpad* & sui nobiles, permanferunt ibi cum famulabus suis, pacifice & potenter a mense Aprilis usque ad mensem Octobris, & dimissis ibi uxoribus suis, communi consilio ab infula exeuntes, constituerunt ut ultra *Danubium* irent, & terram *Pannonicæ* subjugarent, & contra *Carintinos* bellum promouerent, ac in *Marciam Lambardicæ* se venire præpararent. Et ante quam hoc fieret, mitterent exercitum contra *Glad* ducem, qui dominium habebat a fluuio *Morus* usque ad castrum *Horom*, ex cujus etiam progenie, longo post tempore descenderat *Obtum*, quem *Sunad* interfecit. Ad hoc autem missi sunt *Zuardu* & *Cadusa*, atque *Boyta*, qui, cum accepta

li-

licentia equitarent, *Thysciam* in *Renescna* transnauigauerunt, & descensum fecerunt juxta fluuium *Sextureg*, & nemo aduersarius inuentus est eis, qui leuaret manus contra eos, quia timor eorum irruerat super omnes homines illius terræ. Ex hinc egressi ad partes *Beguey* peruenerunt, & ibi per duas hebdomadas permanferunt, donec omnes habitatores illius patriæ, a *Morifio* usque ad fluuium *Temes*, sibi subiugauerunt, & filios eorum in obfides acceperunt; deinde amoto exercitu venerunt versus fluuium *Temes*, & castra metati sunt juxta vadum arenarum, & cum vellent transire amnem *Temes*, venit obuiam eis *Glad*, a cujus progenie *Ohtum* descendit, dux illius patriæ, cum magno exercitu equitum & peditum, adiutorio *Cummanorum* & *Bulgarorum*, atque *Alacorum*. Altera autem die, dum utraque acies, interiacente fluuio *Temes*, ad inuicem nullatenus transire valuisset, tunc

Zuardu injunxit fratri suo *Cadusæ*, ut cum dimidia parte exercitus sui descenderet inferius, & quolibet modo posset transmeare, pugnaret contra hostes. Statim *Cadusa* præceptis fratris sui obediens, cum medietate exercitus equitans, descendit inferius celerrimo cursu, & sicut diuina gratia erat eis præuia, leuem habuit transitum, & dum una pars exercitus *Hungarorum* cum *Cadusa* ultra esset, & dimidia pars cum *Zuard* citra esset, tunc *Hungarii* tubas bellicas sonuerunt, & fluuium transnatando acriter pugnare cœperunt, & quia dominus sua gratia antecedebat *Hungaros*, dedit eis victoriam magnam, & inimici eorum cadebant ante eos, sicut manipuli post messorum, & in eodem bello mortui sunt duo ducum *Cumanorum*, & tres *Kenezu Bulgarorum*, & ipse *Glad* dux eorum fuga lapsus euasit, sed omnis exercitus ejus liquefacti tanquam cera a facie ignis, in ore gladii confu-

fumti sunt. Tunc *Zuard* & *Cadusa*,
 atque *Boyta*, adepta victoria hinc egre-
 ssi, venerunt versus fines *Bulgarorum*,
 & castra metati sunt juxta fluuium *Po-
 noucea*, dux vero *Glad* fuga lapsus, ut
 supra diximus, propter timorem *Hun-
 garorum*, castrum *Keuee* ingressus est,
 & tertio die *Zuardu* & *Cadusa*, nec non
Boyta, a quo genus *Brucsa* descendit,
 ordinato exercitu, contra castrum *Keuee*
 pugnare cœperunt. Hoc cum *Glad* dux
 eorum vidisset, missis legatis pacem ab
 eis petere cœpit, & castrum sua sponte
 cum diuersis donis condonauit. Hinc eun-
 tes castrum *Ursuo* ceperunt, & per
 mensem unum ibi habitauerunt, & *Boy-
 tam* tertia parte exercitus, ac filiis in-
 colarum in obsides positus, ad ducem
Arpad remiserunt, & insuper legatos
 suos miserunt, ut eis licentiam daret in
Græciam eundi, ut totam *Macedoniam*
 sibi subjugarent, a *Danubio* usque ad
nigrum mare. Nam mens *Hungarorum*,

tunc tempore nihil aliud optabat, nisi occupare sibi terras, & subjugare nationes, & bellico uti labore. Quia *Hungarii* tunc tempore ita gaudebant de effusione humani sanguinis, sicut sanguifuga, & nisi ita fecissent, tot bonas terras posteris suis non dimisissent, Quid plura? *Boyta* & legati eorum ad ducem *Arpad* peruenerunt, & res gestas sibi narrauerunt, dux vero opus eorum conlaudauit, & *Zuardu* ac *Cadusæ* licentiam concessit liberam, in *Græciam* eundi, & terram præoccupandi sibi. Et *Boytæ* pro suo fidelissimo seruitio, dedit terram magnam juxta *Tbysciam* nomine *Torbus*. Tunc legati *Zuard* & fratris sui *Cadusæ*, accepta licentia, læti ad dominos suos reuerfi sunt.

CAPUT XLV.

DE CIVIBUS BULGARORUM ET MACEDONUM.

TRanfactis quibusdam diebus, *Zuard* & *Cadusa*, cum omni exercitu suo, eleuatis vexillis signiferis aquam *Danubii* transnauigauerunt, & castrum *Borons* ceperunt, deinde ad castrum *Scereducy* iuerunt, audientes hoc ciues *Bulgarorum* & *Macedonum*, timuerunt valde a facie eorum. Tunc omnes incolæ illius terræ, miserunt nuntios suos cum donariis multis, ut terram sibi subjugarent, & filios suos in obsides traderent. *Zuard* & *Cadusa* paci fauentes, & dona & obsides eorum accipientes, eos quasi suum proprium populum in pace dimiserunt. Ipsi vero cœperunt equitare ultra portam *Wacil*, & castrum *Philippi Regis* ceperunt, deinde totam terram usque ad *Cleopatram* ciuitatem sibi subjugauerunt, & sub potestata-

testate sua habuerunt totam terram a ciuitate *Durasu*, usque ad terram *Rachy*. Et *Zuardu* in eadem terra duxit sibi uxorem, & populus ille, qui nunc dicitur *Sobamogera*, mortuo duce *Zuard*, in *Græcia* remansit, & ideo dictus est *Soba* secundum græcos, id est *stultus populus*, quia mortuo domino suo, viam non dilexit redire ad patriam suam.

C A P U T XLVI.

DE PORTU MOGER.

TRansactis quibusdem diebus, Dux *Arpad* & omnes sui primates, communi consilio & pari consensu ac libera voluntate, egredientes de insula, castrametati sunt ultra *Surcusar* usque ad fluuium *Racus* & dum vidissent, quod undique tuti essent, nec aliquis eis obistere valeret, transierunt *Danubium*, & portum, ubi transitum fecerunt, portum *Moger* nominauerunt eo, quod VII. principales, personæ, qui *Hetumoger*
di-

dicti sunt, ibi *Danubium* transnauigaue-
runt. Transito *Danubio* castra metati sunt
juxta *Danubium*, usque ad *aquas calidas*
superiores, & hoc audito, omnes *Ro-*
mani, per terram *Paunoniæ* habitantes,
vitam fuga seruauerunt. Secundo autem
die, Dux *Arpad* & omnes sui prima-
tes, cum omnibus militibus *Hungariæ*
intrauerunt in ciuitatem *Attilæ* Regis,
& viderunt omnia palatia regalia, quæ-
dam destructa usque ad fundamentum,
quædam non, & admirabantur ultra mo-
dum omnia illa ædificia lapidea, & facti
sunt læti ultra, quam dici potest, eo,
quod capere meruerunt sine bello *ciui-*
tatem Attilæ Regis ex cujus progenie
Dux *Arpad* descenderat. Et epulaban-
tur cottidie cum gaudio magno, in palatio
Attilæ Regis, conlateraliter sedendo. Et
omnes symphonias, atque dulces sonos
cythararum & fistularum, cum omnibus can-
tibus ioculatorum, habebant ante se. Fercu-
la, pocula, portabantur duci & nobilibus

in vasis aureis, feruientibus & rusticis in vasis argenteis, quia omnia bona aliorum regnorum circumiacentium, dederat Deus in manus eorum, & viuebant large ac splendide, cum omnibus hospitibus ad se venientibus. Et hospitibus secum comorantibus, Dux *Arpad*, terras & possessiones magnas dabat, & hoc audito, multi hospitem confluebant ad eum, & quantes morabantur cum eo. Tunc dux *Arpad* & sui, propter lætitiā permanferunt in ciuitate Attilæ Regis, per viginti dies, & omnes milites Hungariæ, ante præsentiam Ducis, fere cottidie super dextrarios suos sedentes, cum clipeis & lanceis maximum ornamentum faciebant. Et alij iuuenes, more paganismo, cum arcibus & sagittis ludebant, unde dux *Arpad* valde lætus factus est, & omnibus militibus suis diuersa donaria, tam in argento, cum cæteris possessionibus donauit, & in eodem loco, *Cadunec* patri *Cur-*

zan dedit terram, a *ciuitate Athilæ Regis*, usque ad *centum montes*, & usque ad *Gyoyg*, & filio suo dedit unum castrum ad custodiam populi sui. Tunc *Curzan*, castrum illud sub suo proprio nomine iussit appellari, quod nomen usque in hodiernum diem non est obliuioni traditum.

CAPVT XLVII.

DE TERRA PANNONIÆ.

DUx vero *Arpad*, vigesimo primo die, dinito consilio, egressus est de *Ecilburgu*, ut subjugaret sibi terram *Pannoniæ* usque adfluuium *Droua*, & prima die castra metatus est juxta *Danubium*, versus *centum montes*. Tunc ordinatum est, quod Dux de exercitu suo unam partem mitteret juxta *Danubium*, versus castrum *Borona*, cui præfecit principes & ductores duos de principibus personis, scilicet *Ete* pater *Eudu*, & *Boyta*, a quo genus *Brugsa* descendit,

dit, quibus etiam pro suo fidelissimo obsequio, Dux *Arpad* donauit munera non minima, & *Eudunec* filio *Ete*, dedit terram iuxta Danubium, cum populo non numerato, & in loco illo, *Endu*, subiugato populo illius partis, ædificauit castrum, quod nominauit vulgariter *Zecuseu*, eo quod sibi sedem & stabilitatem constituit. Et *Boytæ* eodem modo dedit terram magnam versus *Saru*, cum populo non numerato, quæ usque modo nuncupatur *Boyta*.

CAPUT XLVIII.

DE CIVITATE BEZPREM.

IN secunda parte exercitus, missus est *Usubu* pater *Zolocu*, & *Eufsee*, qui iret versus ciuitatem *Bezprem*, & subiugaret omnes habitatores terræ, usque ad castrum ferreum. Tunc *Usubu*, princeps & ductor illius exercitus, licentia- tus a duce, eleuato vexillo egressus est, & castra metatus est iuxta montem *Facoztu*,

ztu. Hinc vero equitantes, in castro *Peytu* castra metati sunt, & per tres dies ibi permanferunt, quarto autem usque ad castrum *Bezprem* peruenerunt. Tunc *Usubu* & *Eufee*, ordinato exercitu, contra romanos milites, qui castrum *Bezprem* custodiebant, pugnare acriter cœperunt, & pugnatum est inter eos per hebdomadam unam, in secunda autem hebdomada, feria quarta, dum utraque pars exercitus, labore belli nimis esset fatigata, tunc *Usubu* & *Eufee*, plures milites *Romanorum* in ore gladii consumserunt, & quosdam ictibus sagittarum interfecerunt, reliqui vero *Romanorum*, videntes audaciam *Hungarorum* dimisso castro *Bezprem*, fugalapsi sunt, & pro remedio vitæ, in terram *Theotonicorum* properauerunt, quos *Usubu* & *Eufee*, usque ad confinium *Theotonicorum* persecuti sunt. Quadam autem die, dum Hungarii & Romani in confinio essent, Romani fugiendo, latenter

fluum, qui est in confinio Pannoniæ & Theotonicorum, transnatauerunt, unde fluuius ille ab Hungaris vocatus *Loponsu*, eo, quod Romani, propter metum Hungarorum, latenter transnatauerunt.

CAPUT XLIX.

DE CASTRO FERREO.

ET ex hinc, *Usubu* pater *Zoloucu*, & *Eufee* pater *Urcun*, reuerfi, castrum ferreum ceperunt, & filios incolarum in obsides acceperunt. Hinc vero equitantes juxta fluuium *Bolotun*, usque ad *Thyon* peruenerunt, & subjugatis sibi gentibus, decimo quarto die castrum *Bezprem* intrauerunt. Tunc *Usubu* & *Eufee*, inito consilio, nuntios suos cum diuersis muneribus, & filiis incolarum in obsides positus, duci *Arpad* transmiserunt. & qualiter dedit eis Deus victoriam, & quomodo Romani, dimisso castro *Bezprem*, ante eos fuga lapsi, fluuium *Loponsu* latenter transna-

tauerunt. Missi vero eorum, Ducem *Arpad*, in silua *Turobag Arpalice* ambulantem inuenerunt, & eum cum diuersis ex parte *Ujubu* & *Eufce* salutaerunt, & filios incolarum in obsides positos, duci præsentauerunt. Dux vero *Arpad*, audito hoc lætior factus est solito, & iterum in *Ecilburgu* reuersus, magnum fecit conuiuium, & legatis gaudia nuntiantibus, munera magna condonauit.

C A P U T L.

DE DEVASTATIONE PANNONIÆ.

Tunc Dux *Arpad* & sui nobiles, cum tertia parte exercitus sui, de *Ecilburgu* egressi, castra metati sunt iuxta *campum putei salsi*, & inde equitantes usque ad montem *Bodoctu* peruenerunt. Dux vero *Arpad*, ab orientali parte dedit *Eleudunec* patri *Zolsu* siluam magnam, quæ nunc *Vetrus* vocatur, pro-

pter clipeos *Theotonicorum* inibi dimissos. Ad radicem hujus silvæ juxta stagnum *Ferteu*, *Sac* nepos *Zobolsu*, longo post tempore castrum construxit. Quid ultra? Dux autem *Arpad* & sui milites, sic eundo juxta montem *S. Martini* castra metati sunt, & de fonte *Sabariæ*, tam ipsi, quam eorum animalia biberunt. Et montem ascendentes, & visa pulchritudine terræ *Pannoniæ*, nimis læti facti sunt, & inde egressi, usque ad *Rabam* & *Rabuceam* venerunt. *Slavõrum* & *Pannoniorum* gentes & regna vastauerunt, & eorum regiones occupauerunt. Sed & *Carinthinorum Mo-roanensium* fines, crebris incurribus diripuerunt, quorum multa millia hominum in ore gladii occiderunt, præsidia subuerterunt, & regiones eorum possederunt, & usque in hodiernum diem, adiuuante domino, potenter & pacifice posteritas eorum detinet. Tunc *Usubu* & *Eusee* pater *Urcun*, cum omni exerci-

ci

citu eorum, sani & incolumes, cum magna victoria reuerſi ſunt ad ducem *Arpad*. Deus enim, cujus miſericordia præuia erat, tradidit duci *Arpad* & ſuis militibus, inimicos eorum, & per manus ſuas labores populorum poſſederunt. Ubi cum radicati fuiſſent, & fere omnia vicinioregna ſibi ſubjugaffent, reuerſi ſunt juxta *Danubium* verſus ſilvam, cauſa venationis, & dimiſſis militibus ad ſua propria, Dux & ſui nobiles, manſerunt in eadem ſilua per decem dies, & inde venerunt in ciuitatem *Attilæ Regis*, & ad inſulam *Sepel* deſcenderunt, ubi Duciffa & aliæ mulieres nobilium fuerunt. Et eodem anno, Dux *Arpad* genuit filium nomine *Zulta*, & factum eſt gaudium magnum inter *Hungaros*, & Dux & ſui nobiles, per purimos dies faciebant conuiuia magna, iuuenesque eorum ludebant ante faciem ducis & ſuorum nobilium, ſicut agni ouium ante arietes. Tranſactis autem quibus-

dam diebus, Dux *Arpad* & sui nobiles, communi consilio miserunt exercitum, contra *Menumorout* ducem *Byboriensem* cui exercitui principes & ductores facti sunt *Usubu* & *Velec*, qui egressi sunt de insula equitantes per sabulum, & fluuium *Thysciæ* in portu *Beuldu* transnauigauerunt. Et inde equitantes, juxta fluuium *Couroug* castra metati sunt, & omnes *Siculi*, qui primo erant populi Regis, audita fama *Usubu*, obuiam pacifici venerunt, & sua sponte filios suos cum diuersis muneribus in obides dederunt, & ante exercitum *Usubu*, in prima acie contra *Menumorout* pugnaturi cœperunt, & statim filios *Siculorum* duci *Arpad* transmiserunt, & ipsi præcedentibus *Siculis*, una contra *Menumorout* equitare cœperunt, fluuium *Cris* in *Cerumo* monte transnatauerunt, & inde equitantes juxta fluuium *Tekereu* castra metati sunt.

CAPUT LI.

DE DUCE MENUMOROUT.

HOc cum audiisset *Menumorout*, quod *Ufubu* & *Velec* nobilissimi milites Ducis *Arpad*, cum valida manu, præcedentibus *Siculis*, contra eum venirent, timuit ultra, quam debuit, & contra eos ausus venire non fuit, eo, quod audiuerat, Ducem *Arpadium* & suos milites, validiores esse in bello, & *Romanos* fugatos esse de *Pannonia* per ipsos, & *Carinthinorum Moroanensium* fines deuastasse, & multa millia hominum occidisse in ore gladii eorum, *Regnumque Pannoniorum* occupasse, & inimicos eorum ante faciem fugisse. Tunc dux *Menumorout*, dimissa multitudine militum in castro *Bybor*, ipse cum uxore & filiis, sua, fugiens a facie eorum, in nemoribus *Ygfon* habitare cœpit. *Ufubu* & *Velec*, omnisque exercitus eorum læti, contra castrum *Bybor* equi-

tare cœperunt, & castra metati sunt juxta fluuium *Iouzas*. Tertio autem die, ordinatis exercitibus, ad castrum *Bel-larad* egressi sunt, sicut e conuerso, milites congregati ex diuersis nationibus, contra *Usubu*, & suos milites pugnare cœperunt. *Sycli* & *Hungarii*, ictibus sagittarum multos homines interfecerunt; *Usubu* & *Velec*, per balistas centum viginti quinque milites occiderunt, & pugnatum est inter eos duodecim dies, & de militibus *Usubu*, viginti Hungarii, & quindecim *Sycli* interfecti sunt. Tertio decimo die autem, cum *Hungari* & *Sycli* fossata castrum impleuissent, & scalas ad murum ponere vellent, milites ducis *Menumorout*, videntes audaciam *Hungarorum*, cœperunt rogare hos duos principes exercitus, & aperto castrum, nudis pedibus, supplicantes ante faciem *Usubu* & *Velec* venerunt. Quibus *Usubu* & *Velec* custodiam ponentes, ipsi in castrum *Bybor* intrauerunt,

& multa bona illorum militum inibi inuenerunt. Hoc , cum *Menomorout* per nuntios fuga lapsos audiuiſſet, irruit in maximum timorem, & miſit nuntios ſuos cum diuerſis muneribus ad *Uſubu* & *Velec*, & rogauit eos, ut ipſi paci fauentes, legatos ſuos ad ducem *Arpad* eundi dimitterent, qui nuntiarent ei: *Quod Menumorout, qui duci Arpad, primo per legatos proprios, bulgarico corde, ſuperbe mandando, terram cum pugillo ſe daturum negabat, modo per eodem nuntios, victus & proſtratus, totum regnum, & Zultæ filio Arpad, filiam ſuam dare non dubitaret. Tunc Uſubu & Velec conſilium ejus laudauerunt, & cum legatis ſuis nuntios miſerunt, qui dominum ſuum Arpadium, cauſa pacis rogarent. Qui cum inſulam Sepel intrauiſſent, & ducem Arpad ſalutaſſent, ſeconda die legati mandata Menumorout dixerunt. Dux uero Arpad, inito conſilio ſuorum nobilium, mandata Menu-*

morout dilexit & laudavit. Et dum filiam *Menumorout* ejusdem ætatis, ut filius suus *Zulta*, jam esse audiisset, petitionem *Menumorout* differre noluit, & filiam suam in uxorem *Zultæ* accepit, cum regno sibipromisso. Et missis legatis ad *Usubu* & *Velec*, mandavit, ut celebratis nuptiis, filiam *Menumorout*, filio suo *Zultæ* in uxorem acciperent, & filios incolarum in obsides positos secum ducerent, & duci *Menumorout* darent *Bybor* castrum.

C A P U T LII.

DE USUBU ET VELEC.

U*Subu* & *Velec*, nec non omnis exercitus, præceptis domini sui fauentes filiam *Menumorout*, celebratis nuptiis, acceperunt, & filios incolarum in obsides positos secum duxerunt, & ipsum *Menumorout* in castro *Bibor* dimiserunt. Tunc *Usubu* & *Velec*, cum magno honore & gaudio ad ducem *Arpad*

pad reuerſi ſunt. Dux uero & ſui joba-
 giones obuiam eis proceſſerunt, & fi-
 liam *Menumorout*, ſicut decet ſponſam
 tanti ducis, honorifice ad ducalem do-
 mum duxerunt. Dux uero *Arpad*, &
 omnes ſui primates, celebrantes nupti-
 as, magna fecerunt conuiuia, & fere
 cottidie comedebant nuptialiter, cum
 diuerſis millibus circumiacentium regno-
 rum. Et iuuenes eorum, ludebant ante
 faciem ducis & ſuorum nobilium. Dux
Arpad, accepto juramento Primatum &
 militum *Hungariæ*, filium ſuum *Zultam*
 ducem, cum magno honore eleuari fe-
 cit. Tunc Dux, *Uſubunec* patri *Zolo-
 ucu*, pro ſuo fideliffimo ſeruitio, dedit
 caſtrum *Bexprem*, cum omnibus appen-
 diciis ſuis, & *Veluquio* dedit comitatum
de Zarand, & ſic cæteris nobilibus, ho-
 noribus & loca condonauit. *Menumorout*,
 poſt iſtam cauſam in ſecundo anno, ſine
 filio mortuus eſt, & regnum ejus, tota-
 liter *Zultæ* genero ſuo, dimiſit in Pa-
 ce.

ce. Post hæc anno dominicæ incarnati-
onis DCCCCVII. Dux *Arpad* migravit
de hoc seculo, qui honorifice sepultus
est, supra caput unius parui fluminis,
quidescendit per alueum lapideum in ciui-
tatem *Attilæ* Regis, ubi etiam post con-
uersionem Hungarorum, ædificata est
Ecclesia, quæ vocatur *alba*, sub honore
Beatæ Mariæ Virginis.

C A P U T LIII.

DE SUCCESSIONE ZULTÆ D U C I S.

ET successit ei filius suus *Zulta*, si-
milis patri moribus, dissimilis na-
tura. Fuit enim dux *Zulta* parum blæ-
sus & candidus, capillo molli & flauo,
statura mediocri, dux bellicosus, ani-
mo fortis, sed in ciuibus clemens, voce
suauis, sed cupidus imperii, quem om-
nes primates & milites Hungariæ miro
modo diligebant. Transactis quibusdam
temporibus, Dux *Zulta*, cum esset tre-
de.

decim annorum, omnes primates regni
 sui, communi consilio & pari voluntate,
 quosdam rectores regni sub Duce præ-
 fecerunt, qui moderamine juris consue-
 tudinis, dissidentium lites contentiones-
 que sopirent; alios autem constituerunt
 ductores exercitus, cum quibus diuersa
 regna vastarent, quorum nomina hæc
 fuerunt: *Lelu* filius *Tofu*, *Bulsuu* vir
 sanguinis filius *Bogat* *Bonton* filius *Cul-
 pun*, erant enim isti viri bellicosi, &
 fortes in animo, quorum cura nulla alia,
 nisi domino suo subiugare gentes, & de-
 vastare regna aliorum. Qui accepta li-
 centia a duce *Zulta*, cum exercitu *Ca-
 rantino* decreuerunt, & per *Forum Iu-
 lii* in *Marchiam Lombardiæ* venerunt, ubi
 ciuitatem *Paduam* cædibus & incendiis, &
 gladio, & rapinis magnis, crudeliter de-
 vastauerunt. Ex hinc intrantes *Lombar-
 diam*, multa mala facere cœperunt, quo-
 rum violentiæ ac belluino furori, cum
 terræ incolæ in unum agmen congleba-

tæ resistere conarentur, tunc innumera-
 bilis multitudo *Lombardorum*, per *Hun-*
garos ictibus sagittarum periit, quam
 plurimis Episcopis & Comitibus truci-
 datis. Tunc *Lutuardus*, Episcopus *Ver-*
celensis Ecclesiæ, vir nominatissimus, *Ca-*
voli minoris, quondam Imperatoris, fa-
 miliarissimus amicus, ac fidelissimus a se-
 creto, hoc audito, assumtis secum opibus
 atque incomparabilibus thesauris, qui-
 bus ultra, quam æstimari potest, abun-
 dabat, cum omnibus votis effugere la-
 boraret eorum cruentam ferocitatem,
 tunc inscius super *Hungaros* incidit, &
 mox ab eis captus interficitur, & the-
 saurum existimationem humanam trans-
 cendentem, quem secum ferebat, ra-
 puerunt. Eodemque tempore *Stepha-*
nus, frater *Waldonis* comitis, cum in
 secessu residens, super murum castri, in
 nocturnis aluum purgare vellet, tunc a
 quodam *Hungaro*, per fenestram cubi-

euli sui, sagittæ ictu grauiter vulneratur de quo vulnere eadem nocte extinguitur.

CAPU V LIV.

DE DEVASTATIONE LOTORIGIÆ, ALEMANNIÆ ET FRANCIÆ.

DEinde *Lotorigiam* & *Alemanniam* devastauerunt, *Francos* quoque *Orientalis*, in confinio *Franconia* & *Bauaria*, ictibus sagittarum in turpem fugam conuerterunt, & omnia bona eorum accipientes, ad Ducem *Zultam* in *Hungariam* reuerſi ſunt.

CAPUT LV.

DE MORTE LELU BULSUU.

Poſtea vero anno quinto, regnante *Cunrado* Imperator, *Lelu*, *Bulſuu*, *Borond*, incliti quondam & glorioſiſſimi militis *Zulta*, ducis *Hungariæ*, miſſi a domino ſuo, partes *Alemanniæ* irruerunt, & multa bona eorum acceperunt. Sed tandem *Bauarorum* & *Alemannorum* nefandis fraudibus, *Lelu* & *Bulſuu* capti ſunt, & juxta fluvium *Hin*, in patibulo ſuſpenſi, occiduntur. *Boronda* & alii *Hun-*

garorum milites, qui ex eis residui fuerant, videntes se malo dolo inimicorum coarctatos, audacter & viriliter steterunt, & ab inuicem non sunt alienati, sed alter alteram partem, mensurando periculum, præcipue sumserunt adiuuare, & vulneratorum more leonum, in media arma fremebundi ruentes, hostes suos grauissima cæde præstrauerunt. Felix igitur Hungarorum embola, multa periculorum experientia, jam securior & exercitior, de ipsa continua exercitatione præliorum, viribus & potestate prestantior, totam *Bauiariam & Alemanniam*, ac *Saxoniam & regnum Lothariense*, igne & gladio consumserunt, & *Erchagenum*, atque *Bertualdum*, duces eorum, decollauerunt. Hinc vero egressi, *Franciam & Galliam* expugnaverunt, & dum inde victores reuertentur, ex insidiis *Saxonum* magna strage perierunt, qui autem ex ipsis euaserunt, ad propria redierunt. Sed de morte *Lulu & Bulsus* aliorumque suorum militum, Dux *Zulta* & sui primates non modicum sunt conturbati, & inimici *Theotonicorum* sunt facti. Tunc Dux *Zulta* & sui milites, propter illatam injuriam ini-

m̄icorum, contra eos conspirare cœperunt, & quolibet modo possent eis vices reddere, non tacerent. Sed diuina gratia adjuuante, dux *Zulta*, anno dominicæ incarnationis DCCCCXXXI. genuit filium, quem nominauit *Tocsun*, pulchris oculis & magnis, capilli nigri & molles, comam habebat ut leo, ut in sequentibus audietis.

C A P U T LVI.

DE INIMICIS ATHONIS REGIS.

Eodem anno, inimici *Athonis Regis Theatoniorum*, in necem ejus detestabili facinore machinabantur, qui, cum per se nihil mali ei facere potuissent, auxilium *Hungarorum* rogare cœperunt, quia sciebant, quod *Hungarii* essent insuperabiles in assuetis bellorum laboribus, & plurimis regnis, Deus per eos furoris sui flagella propinasset. Tunc illi inimici *Athonis Regis Theatoniorum*, miserunt nuntios suos ad *Zultam* ducem, virum bellicosum, & rogauerunt eum dato auro multo, ut adiutorio Hungaro, prædictum *Regem Athonem* inuaderent. Dux vero *Zulta*, iracundia ductus tam pro eorum pace & pretio, quam etiam pro morte *Lelu* & *Bulsuu*, gemebundo pectore misit exercitum, con-

tra *Athouem* Regem *Theotonicorum*, quibus principes & ductores fecit *Botundium* filium *Culpian*, & *Zobolsum* filium *Fleud*, nec non *Ircundium* filium *Eusee*. Qui, cum egressi essent a duce *Zulta*, rursus *Bavariam*, *Alemanniam* & *Saxoni*am, atque *Turin*giam in gladio percusserunt, & exinde egressi in quadragesima, transierunt *Rhenum* fluvium, & *Regnum Lotariense* in arcu & sagittis exterminauerunt, uniuersam quoque *Galliam* atrociter affligentes, Ecclesias DEI crudeliter intrantes, spoliauerunt. Inde per abrupta *Senonensium*, per populos *Aliminos*, ferro sibi viam & gladio aperuerunt. Superatis ergo illius bellicosissimis gentibus, & naturali situ locorum tutissimis, montes *Senonum* transcenderunt, & *Segusam* ceperunt ciuitatem. Deinde egressi, *Taurin*am ciuitatem opulentissimam expugnauerunt, & postquam planam regionem *Lombardie* aspexerunt, totam pæne *Italiam*, bonis omnibus affluentem & exuberantem, concitatis cursibus spoliauerunt. Deinde vero *Botond* filius *Culpian*, & *Urcun* filius *Eusee*, superatis omnibus præmemoratis, felici victoria fruentes, ad propria regna reuertuntur. Tunc *Hoto*

Rex

Rex Teothonicorum, posuit insidias juxta *Rhenum* fluuium; & cum omni robore regi sui eos inuadens, multos ex eis interfecit *Botond* & *Urcun*, ac reliqui exercitus, magis volentes mori in bello, quam appropriatam sibi victoriam amitterent. Tunc hostibus pertinaciter insistent, & in eodem bello quemdam magnum ducem, virum nominatissimum, interficiunt, & alios vulneratos in fugam conuertunt, quorum spolia diripiunt & ex inde ad propria redeunt regna, cum magna victoria. Et cum *Botond* & *Urcun*, in terram *Pannonie* læti reuerterentur, tunc *Botond* longo labore belli fatigatus, miro modo infirmari cœpit, ex luce migravit, & sepultus est prope fluuium *Vereucea*. Sed istud notum sit omnibus scire volentibus, quod milites Hungarorum, hæc & alia hujusmodi bella, usque ad tempora *Tafun* ducis gesserunt.

CAPUT. XLVII.

DE CONSTITUTIONE REGNI.

DUx vero *Zulta*, post reuersionem militum suorum, fixit metas Regni *Hungaria*. Ex parte *Græcorum*, usque ad portam *Vacil*, & usque ad

terram *Racy*. Ab occidente usque ad mare, ubi est *Szaletina* ciuitas; & ex parte *Theotonicorum*, usque ad pontem *Guncil*, & in eisdem partibus dedit castrum construere *Ruthenis*, qui cum *Almo* duce, auo suo, in *Pannoniam* venerunt; & in eodem confinio ultra lutum *Musun*, collocauit etiam *Biffenos* non paucos habitare, pro defensione regni sui, ut ne aliquando in posterum furibundi *Theotonicis*, propter injuriam sibi illatam, fines *Hungarorum* deuastare possent. Ex parte vero *Bæmorum*, fixit metas usque ad fluuium *Moroa*, sub tali conditione, ut dux eorum annuatim tributa persolueret Duci *Hungariæ*, & eodem modo ex parte *Polonorum*, usque ad montem *Tatur*, sicut primo fecerat regni metam *Borsu* filius *Bunger*. Et dum Dux *Zulta* & sui milites, ita radicati essent, tunc Dux *Zulta* duxit filio *Tocsi* uxorem, de terra *C-manorum*, & ipso viuente accepit iuramenta suorum nobilium & filium suum *Tocsi* fecit Ducem ac Dominatorem, super totum Regnum *Hungariæ*. Et ipse Dux *Zulta*, tertio anno regni sui filii, de ergastulo corporis viam uniuersæ carnis egressus est. *Tho-*

Isun vero Dux, cum omnibus primatibus *Hungariae*, potenter & pacifice, per omnes dies vitæ suæ, obtinuit omnia jura regni sui. Et audita pietate ipsius, multi hospites confluebant ad eum, ex diuersis nationibus. Nam de terra *Bular*, venerunt quidam nobilissimi Domini, cum magna multitudine *Hismabelitarum* quorum nomina fuerunt: *Billa* & *Bocsu*, quibus Dux per diuersa loca *Hingarorum*, condonauit terras, & insuper castrum, quod dicitur *Pst*, in perpetuum concessit. *Billa* vero & frater ejus *Bocsu* a quorum progenie *Eshey* descendit, inito consilio, de populo secum ducto, duas partes ad seruitium prædicti castri concesserunt, tertiam vero partem suis posteris dimiserunt. Et eodem tempore de eadem regione, venit quidam nobilissimus miles, nomine *Heren*, cui etiam Dux, terras & alias possessiones non modicas, condonauit. Dux vero *Iocsun* genuit filium nomine *Geyjam*, quintum ducem *Hungariae*. Et in eodem tempore, de terra *Bissenorum* venit quidam miles, de ducali progenie, cujus nomen fuit *Thomizoba*, pater *Urund*, a quo descendit genus *Thomy*,

cui

cui dux *Tocsun* dedit terram habitandi, in partibus *Remey*, usque ad *Tysciam*, ubi nunc est portus *Obad*. Sed iste *Thomizoba* vixit usque ad tempora S. Regis *Stephani*, nepotis ducis *Tocsun*. Et dum beatus Rex *Stephanus* verba vitæ prædicaret, & *Hungaros* baptizaret, tunc *Thomizoba* in fide vanus noluit esse christianus, sed cum uxore *Viuros*, ad portum *Obad* est sepultus, ut ne baptizando ipse & uxor sua, viuerent cum Christo in æternum; sed *Urcun* filius suus christianus factus, viuit cum Christo in perpetuum.

O. A. M. D. G.

1831/32

2565

PA 3198

